

PISUHAN ABASA JAWI SALEBETING FILM *PUNK IN LOVE*

SKRIPSI

Dipunaturaken dhumateng Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Kangge Njangkepi Salah Satunggaling Sarat

Minangka kangge Pikantuk *Gelar* Sarjana Pendidikan

dening:

Vina Inayatul Mauna

NIM 09205244018

**PENDIDIKAN BAHASA DAERAH
FAKULTAS BAHASA DAN SENI
UNIVERSITAS NEGERI YOGYAKARTA**

2013

PASARUJUKAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Pisuhan Abasa Jawi Salebeting Film Punk In Love* menika sampun pikantuk palilah dening *pembimbing* kangge dipunujekaken salebeting *pendadaran*.

Yogyakarta, 16 April 2013

Pembimbing I,

Siti Mulyani, M. Hum.

NIP 19620729 198703 2 002

Yogyakarta, 16 April 2013

Pembimbing II,

Mulyana, M. Hum

NIP 19661003 199203 1 02

PANGESAHAN

Skripsi kanthi irah-irahan *Pisuhan Abasa Jawi Salebeting Film Punk In Love* menika sampun dipunandharaken ing pendadaran wonten sangajenging *Dewan Penguji* ing tanggal 26 April 2013 saha dipuntetepaken lulus.

DEWAN PENGUJI			
Asma	Jabatan	Tapak Asma	Tanggal
Dr. Suwardi, M.Hum.	Ketua Penguji		<u>30-4-13</u>
Mulyana, M.Hum.	Sekretaris Penguji		<u>30-4-13</u>
Hardiyanto, M.Hum.	Penguji I		<u>30-4-13</u>
Siti Mulyani, M.Hum.	Penguji II		<u>30-4-13</u>

Yogyakarta, April 2013

Fakultas Bahasa dan Seni

Universitas Negeri Yogyakarta

Dekan,

Prof. Dr. Zamzani, M. Pd.
NIP 19550505 198011 1 001

WEDHARAN

Ingang tandha tangan wonten ing ngandhap menika, kula:

Nama : **Vina Inayatul Mauna**

NIM : 09205244018

Program Studi : Pendidikan Bahasa Jawa

Fakultas : Bahasa dan Seni Universitas Negeri Yogyakarta

ngandharaken bilih *karya ilmiah* menika damelan kula piyambak. Samangertos kula, *karya ilmiah* menika wosipun boten dipunserat dening tiyang sanes, kajawi bab-bab tartamtu ingkang kula pendhet minangka *acuan* kanthi adhedhasar tata cara saha etika nyerat *karya ilmiah* ingkang umum.

Seratan ing wedharan menika kaserat kanthi saestu. Menawi kasunyatanipun kabukten bilih wedharan menika boten leres, bab menika dados tanggel jawab kula pribadi.

Yogyakarta, 16 April 2013

Panyerat,

Vina Inayatul Mauna

SESANTI

*Dream, Pray, and Make It Happen.
Do my best, God do the rest.*

PISUNGSUNG

Kanthi raos syukur dhumateng Allah SWT. *karya ilmiah* menika kula
pisungsungaken dhateng: Bapak kaliyan Ibu ingkang sampun paring panyengkuyung
saha pandonga.

PRAWACANA

Alhamdulillah wa Syukurillah konjuk dhumateng Allah SWT ingkang tansah paring lumubering rahmat, barokah, saha hidayah dhateng panyerat, saengga skripsi kanthi irah-irahan “**Pisuhan Abasa Jawi Salebeting Film *Punk In Love***” menika saged kaimpun kanthi nir ing sambekala. Skripsi menika kaserat kangge njangkepi salah satunggaling sarat pikantuk *gelar* sarjana pendidikan.

Skripsi menika saged pungkasan anggenipun nyerat amargi awit sampun dipunsengkuyung saking mapinten-pinten *pihak*. Awit saking menika, panyerat ngaturaken agunging panuwun kanthi tulus dhateng.

1. Bapak Prof. Dr. Zamzani, minangka Dekan Fakultas Bahasa dan Seni ingkang sampun paring kalodhangan anggen kula nyerat skripsi menika.
2. Bapak Dr. Suwardi, M. Hum. minangka Ketua Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun maringi bimbingan saha pandom salebeting kula sinau wonten ing Jurusan Pendidikan Bahasa Daerah.
3. Ibu Siti Mulyani, M. Hum. kaliyan Bapak Mulyana, M. Hum. minangka *pembimbing* ingkang tansah kanthi sabar saha tlatos maringi bimbingan tumrap panyerat.
4. Bapak Ibu Dosen Pendidikan Bahasa Daerah ingkang sampun paring kawruh mawarni-warni inggih ingkang murakabi tumrap panyerat.
5. *Dewan penguji* sadangunipun Ujian Tugas Akhir Skripsi ingkang sampun paring pitedah saengga anggen kula damel skripsi saha ujian saged katampi.
6. Bapak, Ibu, Galuh, saha Sigi ingkang sampun paring panyengkuyung kaliyan donga tumrap panyerat.
7. Kanca-kanca Pendidikan Bahasa Jawa sarta sadaya pihak ingkang boten saged kula sebutaken sadaya ingkang sampun paring donga saha panjurung tumrap panyerat saengga skripsi menika saged kaimpun.

Temtu kemawon skripsi menika dereng saged kawastanan sae, jangkep, menapa malih sampurna. Pramila saking menika sadaya pangandikan menapa dene panyaruwe ingkang tumuju murih langkung sae, jangkep, saha sampurnaning skripsi menika, tansah katampi kanthi bingahing manah saha atur agunging panuwun. Wasana kanthi raos andhap asor panyerat gadhah pangajap mug-mugi skripsi menika saged murakabi tumrap pamaos saha panyerat.

Yogyakarta, 16 April 2013

Panyerat,

Vina Inayatul Mauna

WOSING ISI

	Kaca
IRAH-IRAHAN	i
PASARUJUKAN	ii
PANGESAHAN	iii
WEDHARAN	iv
SESANTI	v
PISUNGSUNG	vi
PRAWACANA	vii
WOSING ISI	ix
DHAFTAR <i>TABEL</i>	xi
DHAFTAR GAMBAR	xii
DHAFTAR <i>LAMPIRAN</i>	xiii
DHAFTAR CEKAKAN	xiv
SARINING PANALITEN	xv
 BAB I PURWAKA	 1
A. Dhasaring Panaliten	1
B. Underaning Perkawis	2
C. Watesaning Perkawis	3
D. Wosing Perkawis	3
E. Ancasing Panaliten	3
F. Paedahing Panaliten	3
G. Pangertosan	4
 BAB II GEGARAN TEORI	
1. <i>Sosiolinguistik</i>	7
2. <i>Variasi Basa</i>	8
1. <i>Variasi Basa Saking Segi Panuturipun</i>	9

2. <i>Variasi</i> Basa Saking Segi Panganggenipun.....	11
3. <i>Variasi</i> Basa Saking Segi Kaformalanipun	11
4. <i>Variasi</i> Basa Saking Segi Sarana	13
3. Pisuhan	13
4. Wujud Pisuhan Abasa Jawi	14
a. Pisuhan Awujud Tembung	14
b. Pisuhan Awujud <i>Frasa</i>	19
c. Pisuhan Awujud <i>Klausa</i>	21
5. Fungsining Pisuhan Abasa Jawi	21
a. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Duka ...	22
b. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Jengkel	23
c. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Kuciwa	23
d. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Getun...	24
e. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Gumun.	24
f. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Ngina ..	24
g. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos <i>Intim</i>	25
6. Panaliten Ingkang Jumbuh	25
BAB III CARA PANALITEN	
A. <i>Desain</i> Panaliten	27
B. <i>Sumber Data</i>	27
C. Caran Ngempalaken <i>Data</i>	28
D. <i>Instrument</i> Panaliten	29
E. Teknik <i>Analisis Data</i>	30
F. <i>Validitas</i> saha <i>Reliabilitas Data</i>	30
BAB IV ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN	
A. Asiling Panaliten	33
B. Pirembagan	37

BAB V PANUTUP	
A. Dudutan	70
B. Implikasi	71
C. Pamrayogi	71
KAPUSTAKAN	73
<i>LAMPIRAN</i>	75

DHAFTAR *TABEL*

Kaca

*Tabel 1.0 : Wujud saha Fungsi Pisuhan Abasa Jawi Salebeting film *Punk In**

Love..... 33

DHAFTAR GAMBAR

	Kaca
Gambar 1.0 : Wujuding Kertu Data	29

DHAFTAR LAMPIRAN

Kaca

Lampiran 1: Tabel Analisis Wujud saha Fungsi Pisuhan Abasa Jawi Salebeting

Film *Punk In Love* 75

DHAFTAR CEKAKAN

Ad	: adjektiv
Al	: Almira
An	: Andra
And	: andhahan
Ar	: Arok
Ca	: camboran
Du	: duka
Fr	: frasa
Ge	: getun
Gu	: gumun
In	: intim
Je	: jengkel
Ket.	: katrangan
Kl	: klausa
Ku	: kuciwa
Li	: lingga
M	: Mojo
Ma	: Maia
Ng	: ngina
No.	: nomer
Nom	: nomina
R	: priyantun ingkang mobilipun ketiban bebucalanipun Yoji.
S	: pemuda
T	: Tari
Tbg	: tembung
Wu	: wuwuhan
Y	: Yoji

PISUHAN ABASA JAWI SALEBETING FILM *PUNK IN LOVE*

**Dening Vina Inayatul Mauna
NIM 09205244018**

SARINING PANALITEN

Panaliten menika gadhah ancas kangge ngandharaken pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*. Panaliten menika ngandharaken wujud saha fungsining pisuhan abasa Jawi salebeting film kasebat ingkang dipuntuturaken dening para paraganipun.

Panaliten menika kalebet panaliten *deskriptif*. Data ing panaliten menika awujud wujud saha fungsi pisuhan abasa Jawi. Sumber datanipun inggih menika film *Punk In Love*. Panaliten menika dipuntliti kanthi *analisis Sociolinguistik*. Cara kangge manggihaken data inggih menika kanthi teknik nyemak saha teknik nyathet. Data dipunanalisis ngangge *teknik deskriptif* inggih menika panaliti ngandharaken wujud saha fungsi pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*. Kangge manggihaken *validitas* data ngginakaken *triangulasi teori*, *validitas semantik*, lajeng kangge manggihaken *reliabilitas* data ngginakaken *reliabilitas stabilitas*.

Asiling panaliten menika ngandharaken wujud saha fungsi pisuhan salebeting film *Punk In Love*. Wujud pisuhan ingkang dipunpanggihaken inggih menika tembung lingga, tembung andhahan, saha *klausula*. Pisuhan ingkang awujud tembung lingga dipunpanggihaken kalih jinis inggih menika tembung aran saha tembung sipat. Pisuhan ingkang awujud tembung andhahan dipunpanggihaken kalih jinis inggih menika tembung ingkang karaketan ater-ater saha tembung ingkang karaketan panambang. Fungsi pisuhan ingkang dipunpanggihaken salebeting film kasebat, inggih menika: 1) pisuhan kangge ngandharaken raos duka, 2) pisuhan kangge ngandharaken raos jengkel, 3) pisuhan kangge ngandharaken raos kuciwa, 4) pisuhan kangge ngandharaken raos gumun, 5) pisuhan kangge ngandharaken raos ngina, saha 6) pisuhan kangge ngandharaken raos *intim*/raketing sesambetan.

BAB I

PURWAKA

A. Dhasaring Panaliten

Basa minangka sarana kangge ngandharaken gagasan, pamanggih, saha raos pangraos dhateng tiyang sanes. Ing jaman samenika, basa ingkang dipunginakaken dening tiyang nem variasipun langkung kathah. Bab menika kadyan dening ewah-ewahaning jaman ingkang ndadosaken tiyang nem menika gadhah cara piyambak kangge sesambetan kaliyan priyantun sanes. Menapa malih kanthi majenging jaman saha *teknologi* ingkang sangsaya ngrembaka, ewah-ewahan basanipun sangsaya kathah kadyan arus ewah-ewahaning jaman.

Awit saking menika, basa pisuhan boten namung dipunginakaken wonten ing kahanan misuh-misuh. Wonten ing kahanan remen, gela, bingung, kaget, lan sanesipun, priyantun samenika asring ngginakaken basa pisuhan ingkang boten semestipun.

Panganggening basa pisuhan nuwuhaken maneka warni kadadosan, kadosta dukanipun tiyang sanes, gojegan wonten ing bebrayan, saha remenipun tiyang sanes. Basa pisuhan saged nuwuhaken dukanipun tiyang sanes, ananging wonten ing pamanggih sanes pisuhan saged dados pratanda raketipun bebrayan.

Basa pisuhan boten namung dipunginakaken wonten ing masarakat, ananging dipunginakaken ugi wonten ing kasusastran kadosta novel, cerkak, kethoprak, sandiwara, lan ugi film. Tuladha ingkang cetha inggih menika wonten ing film *Punk*

In Love. Salebeting film menika kathah dipunpanggihaken tembung-tembung utawi ukara ingkang ngemu pisuhan. Pisuhan abasa Jawi ing film menika kadyan dening kahanan, *factor*, saha ingkang maneka warni.

Gegayutan kaliyan bab kasebat, panaliti menika ngrembag bab pisuhan salebeting film *Punk In Love*. Film menika settingipun wonten ing Jawa Timur saha nyariosaken babagan lampahing tiyang-tiyang nem ingkang badhe madosi katresnanipun. Film kasebat ngginakaken basa Jawi wonten ing saperangan wawan rembag paraganipun. Salebeting pacelathon film *Punk In Love* menika kathah tembung-tembung abasa Jawi ingkang kalebet pisuhan. Ing film menika boten sedaya basa pisuhan menika dipunginakaken minangka sarana ngandharaken raos duka. Pisuhan ugi dipunginakaken kangge gegojegan, ngandharaken raos remen, lan sapanunggalipun kados dene ing bebrayan agung.

Film *Punk In Love* menika dipunteliti amargi kapanggihaken wujud saha jinis pisuhan ingkang maneka warni. Asiling panaliten kaangkah saged nambah wawasan ngelmu *linguistik* ing wekdal menika.

B. Underaning Perkawis

Adhedhasar dhasaring panaliten ing inggil saged kapanggihaken perkawis kados ingkang kaandharaken ngandhap menika.

1. Ragam basa Jawi ingkang ngemu pisuhan salebeting film *Punk In Love*.
2. Daya pangaribanipun basa pisuhan ing film *Punk In Love* wonten ing padintenan.
3. Faktor ingkang ndayani basa pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*.
4. Wujud pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*.

5. Fungsi basa pisuhan wonten ing film *Punk In Love*.

C. Watesaning Perkawis

Awit saking kathahing perkawis ingkang kaandharaken underaning perkawis, saged dipunwatesi perkawis ingkang wigati, inggih menika:

1. wujud pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*,
2. fungsi basa pisuhan wonten ing film *Punk In Love*.

D. Wosing Perkawis

Adhedhasar watesaning perkawis ing inggil, watesaning perkawis saged kaandharaken ing ngandhap menika.

1. Kados pundi wujud pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*?
2. Menapa fungsining basa pisuhan wonten ing film *Punk In Love*?

E. Ancasing Panaliten

Ancasing panaliten ingkang dipunjumbuhaken kaliyan wosing perkawis inggih menika:

1. kangge ngandharaken wujud pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*,
2. kangge ngandharaken fungsining pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*.

F. Paedahing Panaliten

Panaliten menika dipunkajengaken saged paring paedah kanthi teoritis saha kanthi praktis:

1. Paedah Teoritis

Asiling panaliten menika dipunkajengaken saged suka paedah kangge ngrembakakaken kawruh saha suka pambiyantu kangge panaliti salajengipun ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan gaya basa pisuhan, sarta kangge nambah dhata panaliten babagan pisuhan abasa Jawi.

2. Paedah Praktis

Saged nyukani *kontribusi* kangge pendidikan, supados paraga pendidikan ingkang maos saged mangertos menapa kemawon wujud saha fungsining pisuhan salebeting film *Punk In Love*. Paedah praktis sanesipun inggih menika saged dados *referensi* kangge panaliten sanesipun ingkang ngrembag babagan basa pisuhan.

G. Pangertosan

Pangertosan dipunginakaken kangge njumbuhaken pamahaman babagan *variable* panaliten menika. Pangertosan ingkang dipunkajengaken gegayutan kaliyan bab-bab ngandhap menika.

1. Basa Jawi

Basa Jawi inggih menika sarana *komunikasi* masarakat suku Jawi. Wonten ing padintenan masarakat kasebat kathah dipunpangguhaken panganggening basa Jawi kanthi sinerat utawi kanthi lisan (Endang Nurhayati lan Siti Mulyani, 2006: 1). Basa Jawi ingkang dipunginakaken salebeting film *Punk In Love* menika basa Jawi dialek Jawa Timur. Katitik saking panganggening tembung *koen* ingkang tegesipun ‘panjenengan’ ‘*kamu*’.

2. Pisuhan

Tembung ‘pisuh’ salebeting Baoesastra Djawa (1939: 494) gadhah pangertosan ‘tembung ingkang kasar, pepoyok ingkang saru’. Pamanggih menika sami kaliyan pamanggihipun Moeliono (1988: 548) ingkang ngandharaken menawi tembung ‘pisuh’ menika saking tembung *verbal* ‘misuh’ ingkang gadhah pangertosan ‘ngandharaken tembung-tembung keji, kotor, kasar minangka wujud ingkang raos duka/jengkel’.

Basa pisuhan mirip kaliyan basa kasar. Basa kasar gadhah titikan inggih menika tingkat tutur ingkang ngginakaken tembung-tembung ngoko ingkang nyampur kode kaliyan tembung-tembung kasar (Endang Nurhayati, 2009: 100). Basa kasar inggih menika wujud basanipun kemawon, lajeng menawi basa pisuhan inggih menika panganggening basa kasar menika. Anggenipun ngandharaken pisuhan ugi ngginakaken *intonasi* ingkang inggil tinimbang ngandharaken basa kasar ingkang anggenipun ngandharaken ngginakaken *intonasi* ingkang rata kemawon. Pisuhan dipunandharaken amargi wonten prastawa tartamtu ingkang ndayani utawi minangka *reaksi* dhateng tuturan tartamtu.

3. Film *Punk In Love*

Film *Punk In Love* inggih menika salah satunggaling budaya bangsa minangka wujudipun cipta, rasa, lan karsa priyantun. Film menika nggadhahi peran ingkang wigatos wonten ing babagan nggulawenthah pambangunan, kadosta ing pambangunan pendidikan, panaliten, ngrembakakaken ngelmu pengetahuan saha *teknologi*, sarta panyebaran *informasi*. Film menika dipunrilis 9 Juli 2009,

produseripun Raam Punjabi saha Ody C. Harahap minangka sutradaranipun. Salebeting film *Punk In Love* minangka paragatama inggih menika Arok (Vino G. Bastian), Yoji (Andhika Pratama), Mojo (Yogi Finanda), saha Amira (Aulia Sarah).

BAB II

GEGARAN TEORI

1. *Sosiolinguistik*

Sosiolinguistik inggih menika ngelmu ingkang ngrembag pamilihing basa ingkang dipunginakaken ing masarakat. *Sosiolinguistik* kadadosan saking tembung *sosiologi* kaliyan *linguistik*. *Sosiologi* inggih menika kajian *objektif* saha ilmiah tiyang gesang ing masarakat, babagan pranatan-pranatan, saha proses sosial ing masarakat. *Linguistik* inggih menika bidang ngelmu ingkang ngrembag basa ingkang wonten gegayutan kaliyan panganggening basa ing masarakat (Chaer & Agustina, 2004: 2).

Nababan (1984: 2) ngandharaken bilih ngelmu ingkang ngrembag basa ingkang dipungayutaken kaliyan masarakat dipunsebat *sosiolinguistik*. Endang Nurhayati (2009: 4) ngandharaken menawi *sosiolinguistik* menika ngelmu ingkang njlentrehaken basa ingkang dipunginakaken minangka piranti *interaksi* anggota masarakat ing padintenan saha faktor-faktor sosial ing masarakat tutur. Pamanggih menika sami kaliyan pamanggihipun Kridalaksana salebeting Chaer lan Agustina (2004: 94). Kridalaksana ngandharaken bilih *sosiolinguistik* menika ngelmu ingkang ngrembag warninipun basa saha titikanipun, sarta sambet rapetipun paraga basa kaliyan fungsi basa wonten ing masarakat.

Saking pangertosan-pangertosan ing nginggil saged dipundamel dudutan bilih *sosiolinguistik* inggih menika cabang ngelmu antawisipun *sosiologi* kaliyan *linguistik*. Objek panalitenipun inggih menika antawisipun *variasi* basa saha bab ingkang ndayani pamilihing basa minangka sarana sesambetan ing masarakat.

2. *Variasi Basa*

Miturut pamanggihipun Wardaugh (1986: 22), *variasi* basa inggih menika cara priyantun ngandharaken unen-unen, tembung, lan titikan *gramatikal* ingkang kadayan dening *faktor eksternal*. *Faktor eksternal* menika kadosta *faktor geografis* saha *faktor sosial*. Tuladhaning variasi basa ingkang kadayan dening *faktor geografis* inggih menika *dialek*. Kangge ngandharaken tembung *ana* ‘ada’ ing basa Jawi dialek Banyumas dipunlisanaken [ana] dene ing basa Jawi dialek Yogyakarta-Surakarta tembung kasebat dipunlisanaken [ɔ nɔ].

Kawontenan masarakat ingkang werni-werni ndayani wernining variasi basa. Suwito (1983: 3) ngandharaken menawi variasi basa boten namung dipuntemtokaken dening *faktor linguistik*, ananging dipuntemtokaken ugi dening *faktor nonlingistik*. *Faktor linguistik* menika ngengingi panganggening basa ingkang wonten gayutanipun kaliyan unen-unen, tata wujudipun tembung, tata ukara, saha tata makna. *Faktor nonlinguistik* inggih menika ngengingi panganggening basa ingkang wonten gayutanipun kaliyan *faktor sosial*. Awit saking menika, ingkang ngengingi bab *faktor*

sosial saged dipunpirsani saking yuswa, jinisipun kelamin, pakaryan, pendidikan, *status sosial* utawi *sosial-ekonomi*, saha kathah kagiyatan.

Gegayutan kaliyan *variasi* basa ing inggil, Chaer lan Agustina (2004: 62) mbedakaken *variasi* basa. Jinisipun *variasi* basa miturut Chaer lan Agustina saged dipunbedakaken saking segi (1) panutur, (2) tiyang ingkang ngginakaken, (3) *keformalan*, lan (4) sarana.

1. Variasi Basa Saking Segi Panuturipun.

Variasi basa saking segi panuturipun inggih menika variasi basa ingkang asipat *individual*. Jinisipun variasi basa saking segi panuturipun saged kaandharaken ing ngandhap menika.

- a. *Idiolek* inggih menika tuturanipun priyantun ingkang kadyan dening *faktor fisik* saha *faktor psikis*. Tuladhanipun inggih menika wonten priyantun ingkang micantenipun lirih ananging cepet, wonten priyantun ingkang micantenipun seru ananging alon. Tuladha *idiolek* sanesipun saged dipunpanggiaken ing priyantun ingkang cedhal/cadhel. Priyantun ingkang cadhel menawi ngandharaken tembung “Surakarta” menika “Sulakalta”.
- b. *Dialek/dialek geografis* inggih menika variasi basa wonten ing daerah *geografis* tartamtu. Dialek basa Jawi kathah jinisipun, antawisipun dialek Yogyakarta-Surakarta, *dialek* Banyumasan, saha dialek Jawa Timuran. Tuladha dialek basa Jawi inggih menika kangge ngaturaken *kulå* wonten ing

dialek Banyumasan ngginakaken tembung ‘inyong’, menawi ing *dialek* Yogyakarta-Surakarta ngginakaken tembung ‘aku’. Tuladha dialek Banyumasan inggih menika “rika arep ming ndi, Kang? Nyong melu ulih?”.

- c. *Kronolek* utawi *dialek temporal* inggih menika variasi basa ingkang dipunginakaken ing jaman tartamtu. Wujudipun *kronolek* menika kados dene variasi basa Indonesia wonten ing taun 1930, taun 1950, saha variasi basa ing jaman samenika. Tuladha sanesipun inggih menika basa Jawi Kina lan basa Jawa Enggal. Tuladhanipun tembung “apsarii” ingkang gadhah teges “widadari” ing basa Jawi Kina, ananging ing Jawa Enggal dados “apsari” kanthi teges ingkang sami.
- d. *Sosiolek/ dialek sosial* inggih menika variasi basa ingkang dipunsebabaken dening bedanipun kelas sosial panuturipun. *Sosiolek* taksih saged dipunperang dados maneka warni variasi basa. Perangan menika saged dipunbedakaken adhedhasar tingkat golongan, status, lan kelas sosial panuturipun (*akrolek, basilek, vulgar, kokial, slang, jargon, argon*, lan *kan/ cant*). Tuladha dialek sosial saged dipunpanggihaken salebeting pawicantenan Punakawan ing ngandhap menika ingkang kapethik saking Endang N, 2009: 67.

Gareng : Wah jan penak temenan kuwi, gendhing apa kuwi?

Petruk : Haya klebu gendhing dolanan, Janjine Piye.

Bagong : Janjine Piye?

Petruk : Ho oh. Kowe isa ora Gong nembang karo njoget?

Bagong : Ming gendhing kaya ngono we kalah nyamleng karo gendhingku. (Hadiprayitno, 1983: Karna Tandhing, kaset 5b).

2. Variasi Basa Saking Segi Panganggenipun.

Variasi basa adhedhasar panganggenipun dipunsebat *fungsi*lek, *ragam*, utawi *register*. *Register* inggih menika ragam ingkang dipunginakaken kangge maksud tartamtu. Basa ingkang dipunginakaken wonten ing bidang *militer*, kasusastran, *jurnalistik*, saged dipungolongaken minangka *register*. Tuladhanipun tembung *amputasi*, tembung menika asring dipunginakaken salebeting *dunia kedokteran*.

3. Variasi Basa Saking Segi Kaformalannipun.

Miturut pamanggihipun Martin Joos (1967), *variasi* basa adhedhasar kaformalanipun dipunperang dados 5, antawisipun *ragam frozen*, *ragam formal*, *ragam usaha/konsultatif*, *ragam casual*, saha *ragam intimate*.

- a. *Gaya/ ragam beku/ frozen* inggih menika ragam ingkang dipunginakaken kangge swasana resmi, *khidmad*, saha paugeran ingkang sampun gumathok. *Gaya* menika dipunginakaken salebeting *dokumen-dokumen bersejarah* kadosta *Undang-Undang Dasar* saha *dokumen* sanesipun. Tuladhanipun saged kita panggihaken salebeting paribasan “ana gula ana semut” ingkang tegesipun “panggonan sing ngrejekeni mesthi akeh sinig nekani”.
- b. *Gaya/ ragam resmi/ formal* inggih menika ragam basa ingkang dipunginakaken wonten ing buku pelajaran, rapat dinas, saha layang resmi.

Ragam menika dipunsebat *ragam standar/ baku* ingkang dipunginakaken ing swasana resmi. Tuladhanipun basa ragam resmi saged dipunpanggihaken ing ngandhap menika.

“Assalamu’alaikum wr. wb. Dhumateng sesepuh pinisepuh ingkang kinurmatan. Para sedherek ingkang bagya mulya. Sumangga sesarengan kita aturaken panuwun ing ngarsaning Gusti Allah SWT ingkang sampun paring karaharjan.”.

- c. *Gaya/ ragam usaha/konsultatif* inggih menika ragam basa ingkang dipunginakaken wonten ing pawicantenan biasa ing sekolah/ rapat. Ragam menika antawisipun *ragam formal* lan *ragam santai*. Tuladhanipun “Kula boten mangertos maksudipun panjengengan”.
- d. *Gaya/ ragam santai/ casual* inggih menika ragam ingkang dipunginakaken ing swasana santai utawi boten resmi. Tembung-tembung ingkang dipunginakaken kadyan dening *unsur dialek*. Ragam menika dipunginakaken salebeting pawicantenan antawisipun kanca ingkang raket, *rekreasi*, saha sanesipun. Tuladhanipun inggih menika “Aku ra dong maksudmu”.
- e. *Gaya/ ragam akrab/ intimate* inggih menika ragam ingkang dipunginakaken antawisipun tiyang ingkang kekancan kanthi raket utawi kulawarga. Ragam menika kathah dipunginakaken *kode* ingkang asipat *pribadi*. *Kode pribadi*

menika naming dipunmangertosi dening kelompok priyantun ingkang ngginakaken ragam *intimate* kasebat. Tuladhanipun inggih menika “Ra reti”.

4. *Variasi* Basa Saking Segi Sarana.

Variasi basa saged dipunpirsani saking segi sarana utawi jalur ingkang dipunginakaken. *Variasi* basa adhedhasar sarana ingkang dipunginakaken menika saged dipunbedakaken dados *ragam lisan* saha *ragam tulis*. Tuladhanipun *variasi* basa ragam lisan inggih menika salebeting pawicantenan ing padintenan, lajeng tuladha *variasi* basa ragam tulis inggih menika *novel*.

3. **Pisuhan**

Tembung ‘pisuh’ salebeting Baoesastra Djawa (1939: 494) gadhah pangertosan ‘tembung ingkang kasar, pepoyok ingkang saru’. Pamanggih menika sami kaliyan pamanggihipun Moeliono (1988: 548) ingkang ngandharaken menawi tembung ‘pisuh’ menika tembung kriyanipun ‘misuh’ ingkang gadhah pangertosan ‘ngandharaken tembung-tembung keji, kotor, kasar minangka wujud ing raos duka/jengkel’. Tembung-tembung kasar inggih menika tembung ingkang boten jumbuh kaliyan tata krama. Tembung-tembung menika dipunginakaken minangka wujud ing raos duka, jengkel, utawi kuciwa.

Sudaryanto dkk (1982: 146-152), ngandharaken bilih pisuhan dipungolongaken dados kalih jinis, inggih menika pisuhan I ingkang asipat *nonlingual* lan pisuhan II ingkang asipat *lingual*. Pisuhan I ngengingi prastawa

ingkang ndayani pangandikan tartamtu saking panutur. Pisuhan II inggih menika sarana minangka *reaksi* dhateng tembung-tembung ingkang kaandharaken dening panuturipun. Pisuhan menika ngengingi namaning kewan tartamtu, perangan badan tartamtu, pakaryan tartamtu, *istilah kekerabatan* tartamtu, lan sapanunggalanipun. Basa pisuhan boten gadhah gayutan ingkang langsung kaliyan pangertosan referenipun.

4. Wujuding Pisuhan Abasa Jawi

Adhedhasar wujudipun, pisuhan abasa Jawi saged dipunbedakaken dados 3 jinis. Jinisipun pisuhan abasa Jawi kasebat inggih menika (1) pisuhan awujud tembung, (2) pisuhan awujud *frasa*, saha (3) pisuhan awujud *klausa*.

a. Pisuhan Awujud Tembung

Pisuhan awujud tembung dipungolongaken dados wujud lingga saha wujud andhahan.

a.1 Pisuhan wujud tembung lingga.

Pisuhan wujud lingga inggih menika tembung lingga kangge ngandharaken raos duka, remen, gela, bingung, kaget, lan sanesipun. Wujud lingga inggih menika wujuding *morfem* ingkang dhasar saha dereng dipunparingi wuwuhan (Kridalaksana, 1984: 99).

Tuladhanipun: asu, wedhus, gombal, semprul, edan, goblok.

Pisuhan wujud lingga menawi dipuntingali saking jinising tembung saged dipungolongaken dados 2, inggih menika pisuhan basa Jawi jinis *nomina*/aran saha jinis *adjektiva*/sipat.

a.1.1 Pisuhan wujud lingga jinis *nomina*/aran.

Aran inggih menika tembung-tembung ingkang nerangaken babagan barang/wujud utawi ingkang dipunanggep barang (Endang N & Siti M, 2006: 119). Tembung aran saged dipuntingali saking 3 titikan, inggih menika 1) wujud morfologisipun, 2) perilaku utawi *perangai sintaksis*, 3) perilaku utawi *perangai semantisipun*. Wujud *morfologis* ingkang kedah dipungatosaken inggih menika wujud polimorfemisipun ingkang kadadosan saking pamoring kalih *morfem* utawi langkung. Salebeting basa Jawi, menawi unsur pusatipun perangan saking aran menika afiksupun paN-, pa-, pi-, pra-, paN-/an, pa-/an, pi-/an, saha pra-/an, tetembungan menika saged dipunkategorikaken aran. *Perangai sintaksis* aran salebeting ukara ingkang wasesaipun *verba* gadhah kalenggahan dados jejer, lesan, utawi pelengkap. Tembung-tembung ingkang tegesipun pambujuk, panampa, pawarta lan pakon, piwulang, piwales, pratandha, pratingkah, pandhelikan, panyuwun, paukuman, pasugatan, pitulung, pikarepan, sarta pratapan saha cathetan, inggih menika kalebet aran. Tuladhanipun “Budi dikandani kaya asui angel tenan”, tembung ‘asui’ salebeting ukara ingkang wasesanipun *verba* ‘dikandani’ menika gadah kalenggahan dados lesan.

a.1.2 Pisuhan wujud lingga jinis *adjektiva*/sipat

Adjektiva utawi tembung sipat inggih menika tembung ingkang nerangaken sipatipun barang (Endang N & Siti M, 2006: 120). Tembung sipat saged sinambung kaliyan tembung *boten*, ananging boten saged karaketan dening katrangan cara *kanthi sanget* (Ramlan, 1985: 50). *Adjektiva* salebeting ukara tunggal saged dados *predikat*/lesan saha dados *atribut* menawi ing *tataran frasa*. Tuladhanipun inggih menika “Bocah iki rada gendheng”. Tembung ‘gendheng’ menika kalebet tembung sipat, lajeng ‘rada gendheng’ gadhah kalenggahan dados lesan saha kalebet *tataran frasa* ing ukara menika.

a.2 Pisuhan wujud tembung andhahan

Miturut pamanggihipun Sudaryanto (1991: 18), miturut pandhapuking tembung salebeting basa Jawi, tembung andhahan kaperang dados 3 proses *morfologis*. Proses *morfologis* kasebat inggih menika: (1) *afiksasi*, (2) *reduplikasi*, (3) *komposisi* utawi *majemuk*, ananging salebeting pisuhan basa Jawi namung saged dipunpanggihaken 2 jinis. Jinisipun pisuhan basa Jawi menika arupi tembung ingkang ngangge *afiks*/wuwuhan saha tembung *majemuk*/camboran.

a.2.1 Wujuding Tembung Pisuhan Ingkang Ngangge Wuwuhan.

Wuwuhan inggih menika *satuan gramatik* ingkang sinambung kaliyan tembung pokok saha nuwuhaken tembung ingkang enggal (Ramlan, 1997: 55). Adhedhasar papanipun, wuwuhan basa Jawi wonten 4 jinis. Jinisipun wuwuhan basa

Jawi menika *prefiks/ater-ater*, *sufiks/panambang*, *infiks/seselan*, *konfiks*, saha *simulfiks* (Endang N lan Siti M, 2006: 70-71), ananging konsepipun wuwuhan salebeting pisuhan basa Jawi namung ngengingi ater-ater saha panambang kemawon. Tuladhanipun tembung pisuhan ingkang ngginakaken wuwuhan inggih menika “matamu, bajingan, diancuk, taksuwek”. Tembung ‘matamu’ asalipun saking tembung lingga ‘mata’ ingkang angsal panambang –mu. Tembung ‘bajingan’ ugi saking tembung lingga ‘bajing’ ingkang angsal panambang –an. Tembung ‘diancuk’ inggih menika pisuhan khas Jawa Timur ingkang sampun umum dipunginakaken ing basa pisuhan masarakat samenika. Tembung menika asalipun saking tembung ‘ancuk’ ingkang angsal panambang di-. Tembung ‘taksuwek’ saking tembung lingga ‘suwek’ ingkang angsal ater-ater tak-. “Taksuwek lambemu nek ngandhakke sing ora-ora”, tembung ‘taksuwek’ menika kalebet tembung pisuhan ingkang ngginakaken wuwuhan amargi dipunandhraken salebeting raos duka panuturipun amargi bab tartamtu.

Tuladha sanesipun dipunpanggiaken tembung aran ingkang kadapuk saking tembung aran lan *klitika*, inggih menika ‘cangkemmu, matamu, dhengkulmu’. Tembung *klitika* dipunginakaken kangge nyebat tembung-tembung ingkang cekak, boten gadhah *aksen*, saha caket kaliyan tembung ingkang gadhah *aksen* minangka *konstituenipun* (Verhaar, 1988: 62). Tembung ‘cangkemmu, matamu, dhengkulmu’ menika kadhapuk saking tembung *nomina* ‘cangkem, mata, dhengkul’, saha *klitika* –mu. *Klitika* –mu menika wujud cekak saking *pronominal persona* kaping kalih

‘awakmu’ utawi ‘kowe’ (Sudaryanto, 1991: 92). Wujud-wujud menika ngandharaken makna ‘*milik*’, kados dene ‘mbahmu, mbokmu’.

a.2.2 Wujuding Pisuhan Tembung Camboran

Tembung camboran inggih menika tembung ingkang kadadosan saking pamoring kalih tembung ingkang sampun nilaraken makna aslinipun (Ramlan, 1997: 76). Titikan tembung camboran miturut Ramlan (1997: 79) inggih menika tembung ingkang unsur-unsuripun boten saged dipunpisahaken utawi boten saged dipungantos strukturipun. Titikan menika ingkang mbedakaken tembung camboran kaliyan frasa. Salebeting basa Jawi kapanggihaken 7 cara kangge ngiket tembung camboran, inggih menika (1) kawontenanipun makna enggal ingkang boten saged dipunwangsulaken dhateng makna dasaripun, (2) kasalarasan makna enggal ingkang taksih karambu-rambukkaken dening makna wujud dasaripun, (3) kasalarasan makna saha utawi wujud *fonemik* antawisipun wujud dasar, (4) kawontenanipun wujud dasar ingkang *prakategorial*, (5) kawontenanipun wujud dasar ingkang arupi *unsur unik*, (6) kawontenan wujud penggalan minangka wujud dasar, saha (7) kawontenan wujud *onomatopoeia* minangka wujud dasar (Sudaryanto, 1991: 46-47).

Tuladhanipun pisuhan abasa Jawi ingkang kalebet tembung camboran inggih menika ‘telek benjret, eblis laknat, saha asem kecut’. Tembung ‘telek benjret’ kalebet tembung camboran ingkang jumbuh kaliyan *kiat* no. 5, kawontenanipun wujud dasar ingkang arupi wujud unik wonten ing tembung ‘benjret’. Wujud *unik* utawi *morfem*

unik (Ramlan, 1997: 81) inggih menika *morfem* ingkang namung saged dipunsambung kaliyan setunggaling *satuan* tartamtu. Tembung ‘benjret’ namung saged dipunsambung kaliyan tembung ‘telek’, amargi boten dipunpanggiaken wujud ‘tai penjret’ ewadene tembung ‘tai’ asinonim kaliyan tembung ‘telek’. Tembung pisuhan ‘eblis laknat’ saha ‘asem kecut’ kalebet tembung majemuk ingkang jumbuh kaliyan *kiat* no. 3, kawontenanipun kasalarasan makna utawi *kesepadanan* makna/*kesinoniman*. Tembung ‘eblis’asinonim kaliyan ‘laknat’; tembung ‘asem’ gadhah *kesepadanan* makna kaliyan tembung ‘kecut’.

b. Pisuhan Awujud Frasa

Frasa inggih menika *satuan gramatik* ingkang kadadosan saking pamoring kalih tembung utawi langkung ingkang boten nglangkungi batas fungsi ingkang dipunkajengaken (Ramlan, 1983: 137). Tuladhanipun *frasa* inggih menika “ing inggil, gedung sekolah menika”. Bab tuladhaning *frasa* menika badhe kababar ing ngandhap menika.

1. “Inu mendhet sarung menika ing inggil”, pethikan ‘ing inggil’ salebeting ukara menika gadhah fungsi minangka katrangan papan. Tembung ‘ing’ kaliyan tembung ‘inggil’ menika boten saged dipunpisah amargi sampun gabung dados setunggal fungsi salebeting ukara menika.
2. “Gedung sekolah menika bibar dipundandosi”, pethikan ‘gedung sekolah menika’ salebeting ukara gadhah fungsi minangka jejer. Tembung *gedung*, *sekolah*,

kaliyan *menika* boten saged dipunpisah fungsipun salebeting ukara *menika* amargi sampun dados *frasa*.

Adhedhasar samini pun *distribusi* kaliyan golongan tembung, pisuhan awujud *frasa* saged dipunbedakaken dados *frasa nomina* saha *frasa adjektiva*. Bab kasebat badhe kaandharaken ing ngandhap *menika*.

b.1 Wujuding Pisuhan *Frasa Nomina*

Frasa nomina inggih *menika frasa* ingkang gadhah unsur pusat *nomina/aran*. Tuladhanipun inggih *menika* ‘setan alas, asem tenan, bajingan tengik, tai kucing’. Tembung ‘setan, asem, bajingan, saha tai’ kalebet unsur pusat. Unsur pusat *menika* dipunsambung kaliyan ‘alas, kucing, tenan, tengik’ minangka *atribut* (SW Saptono, 2001: 36).

b.2 Wujuding Pisuhan *Frasa Adjektiva*

Frasa adjektiva/sipat inggih *menika frasa* ingkang unsur pusatipun jinis tembung sipat. Pisuhan basa Jawi ingkang awujud *frasa sipat* tuladhanipun ‘edan tenan’, tembung *menika* ngandharaken makna ‘*tingkat*’. *Frasa* ‘edan tenan’ unsur pusatipun arupi tembung *kategori sipat* ‘edan’, lajeng dipunsambung kaliyan *atribut* arupi sipat ‘tenan’. Tuladha *frasa sipat* sanesipun inggih *menika* ‘goblok tenan, rada kenthir, rada koplak’ (SW Saptono, 2001: 38).

c. Pisuhan Wujud *Klausa*

Klausa inggih menika *satuan gramatik* ingkang kadadosan saking wasesa, utawi dipunsambung jejer, lesan, *pelengkap*, saha katrangan, utawi boten (Ramlan, 1983: 78). Pamanggih sanesipun babagan pangertosan *klausa* inggih menika pamanggihipun Endang Nurhayati saha Siti Mulyani (2006: 149-152). Pamanggih menika ngandharaken bilih *klausa* inggih menika kelompok tembung ingkang ngemot setunggal *predikat/wasesa* utawi wujud *linguistik* ingkang kadadosan saking jejer lan wasesa. *Klausa* dipungolongaken dados 2 jinis, inggih menika *klausa bebas* saha *klausa* kaiket. *Klausa bebas* saged dipunperang dados *klausa verbal* saha *klausa nonverbal*, lajeng *klausa* kaiket saged dipunperang dados *klausa nominal*, *adjektival*, saha *adverbial*. Tuladha basa pisuhan ingkang awujud *klausa* inggih menika ‘Matane pecicilan mlaku ra aturan’. Tembung ‘Matane pecicilan mlaku ra aturan’ menika kadapuk saking 2 *klausa*, inggih menika *klausa* I ‘matane pecicilan’ saha *klausa* II ‘mlaku ra aturan’. Kalanggahanipun tembung ‘matane’ inggih menika jejer, tembung ‘pecicilan’ menika dados wasesa, saha ‘mlaku ra aturan’ gadhah kalenggahan dados wasesa.

5. Fungsining Pisuhan Ing Basa Jawi

Pisuhan basa Jawi gadhah fungsi ingkang maneka warni. Fungsiniipun boten namung dipunginakaken kangge ngandharaken raos duka amargi prastawa tartamtu, ananging pisuhan dipunginakaken kangge ngandharaken reaksi dhateng tetembungan

ingkang dipunandharaken panuturipun. Miturut pamanggihipun Sudaryanto dkk (1982: 146-152), pisuhan dados sarana minangka ngandharaken pangraos utawi kahanan *emosional* panuturipun. Fungsining pisuhan ingkang sanesipun inggih menika sarana kangge ngandharaken raos kuciwa, jengkel, getun, gumun, ngina, saha kangge ngandharaken rumaketing sesambetan. Fungsining pisuhan menika kaandharaken ing ngandhap menika.

a. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Duka.

Pisuhan saged dipunginakaken minangka piranti kangge ngandharaken raos duka dening panuturipun. Duka inggih menika raos boten remen amargi boten angsal ingkang dipunkajengaken (Moeliono, 1988: 559). Menawi wonten priyantun ingkang duka, penggalhipun boten saged dipunginakaken kanthi leres saengga sedaya babagan ingkang boten sae saged mlebet ing dhirinipun, lajeng piyambakipun saged micara kanthi kasar (Moeliono, 1988: 559). Micara kanthi kasar maksudipun micara ngginakaken tetembungan ingkang boten jumbuh kaliyan tata krama, intonasinipun inggil, wosing tuturan ngengingi bab ingkang nuwuhaken gela saha dendam. Tuladhanipun inggih menika ‘asu, bajingan, setan, lsp’. Tembung-tembung tuladha menika saged dipunginakaken ing ukara ‘Bajingan, sandalku ilang.’. Tuladha menika ngandharaken pangraos duka, tembung ‘bajingan’ minangka wujud duka panuturipun amargi sandalipun ical.

b. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Jengkel.

Jengkel inggih menika pangraos boten remen utawi dongkol. Pamanggih sanesipun ngandharaken bilih jengkel menika pangraos kuciwa utawi getun/bosen dhumateng priyantun sanes amargi dipunapusi utawi dipunremehaken (Moeliono, 1988: 432). Pisuhan ingkang ngandharaken raos jengkel mirip kados pisuhan ingkang ngandharaken raos duka. Bedanipun inggih menika wonten ing wosipun, jengkel sanes duka. Salebeting tuturan kangge ngandharaken raos duka saged dipuntingali tuturan ingkang intonasinipun langsung inggil, ananging wonten ing tuturan ingkang ngandharaken raos jengkel kadadosan sekedhik-sekedhik dumugi ing raos duka. Sanesipun saged dipuntingali saking *konteks* tuturan saha kahanan tuturan. Tuladhanipun: ‘Asui, kok kowe ora ngomong nek meh lunga?’. Tuladha menika ngandharaken pangraos jengkel panuturipun amargi mitra tuturipun boten matur badhe tindak.

c. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Kuciwa.

Kuciwa inggih menika pangraos boten puas amargi kekajenganipun boten kalaksanan (Moeliono, 1988: 402). Pisuhan basa Jawi ingkang nggambaraken raos kuciwa tuladhanipun ‘Asemik, aku ra dijak kok piye?’. Tuladha menika ngandharaken raos kuciwa amargi boten dipunjak kados kekajenganipun saderengipun.

d. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Getun.

Getun inggih menika pangraos boten remen amargi sampun nindakaken ingkang boten semestipun utawi nindakaken kalepatan (Moeliono, 1988: 830). Tuladha pisuhan ingkang ngandharaken raos nyesel inggih menika ‘Bajigur, ngerti ngono aku melu kowe.’. Tuladha menika dipunginakaken panutur kangge ngandharaken raos getun amargi pamanggihipun klentu.

e. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Gumun.

Gumun inggih menika pangraos takjub nalika mriksani utawi mirengaken bab tartamtu (Moeliono, 1988: 376). Priyantun ingkang mriksani bab ingkang aneh utawi kahanan ing njabi jangkauanipun badhe ngraos gumun. Gumun utawi *pujian* menika kadang kala dipunandharaken kanthi tembung pisuhan, kadosta ‘Uedan, ayu tenan cah kae’. Tuladha menika dipunginakaken dening panutur kangge ngandharaken raos gumun amargi kepanggih kaliyan tiyang estri ingkang ayu sanget.

f. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Raos Ngina.

Ngina utawi ngrendhahaken inggih menika boten ngaosi kawontenanipun tiyang sanes (Moeliono, 1988: 308). Ngina saged dipuntindakaken amargi raos boten remen dhumateng tumindak utawi tetembungan tiyang sanes. Tembung-tembung ingkang dados tuladha pisuhan *ngina* inggih menika ‘Taek, wong kok senenge ndobos’. Tuladha menika dipunginakaken kangge ngina priyantun sanes ingkang dipunanggep ngapusi utawi micara ingkang boten wonten manpangtipun.

g. Pisuhan Minangka Sarana Kangge Ngandharaken Rumaketing Sesambetan/ *Intim*.

Intim inggih menika raos akrab utawi raketing sesambetan salebeting bebrayan ageng (Moeliono, 1988: 336). Kawontenanipun bebrayan ingkang raket menika andadosaken panutur boten kaiket dening ikatan *status sosial*. Pisuhan basa Jawi ingkang dipunginakaken minangka ngandharaken bab kasebat inggih menika ‘Lha edan tenan kowe, Cha! Wingi kowe ketemu bocahe ngapa?’. Tuladha menika dipunginakaken minangka ngandharaken raketing sesambetan, sanes minangka ngandharaken raos duka utawi jengkel, sanajan ngginakaken tetembungan ingkang kasar. Pisuhan ingkang dipunginakaken kangge sarana ngandharaken *keintiman* menika namung saged kalaksanan salebeting kahanan *santai*, inggih menika kanca ingkang sampun tepang kanthi sae saengga boten menggalihaken bab yuswa utawi *status sosial*.

6. Panaliten Ingkang Jumbuh

Panaliten ingkang jumbuh inggih menika kanthi irah-irahan *Makian Dalam Bahasa Jawa* garapanipun Sri Wahono Saptomo taun 2001. Panaliten menika mbabar wujud ing pisuhan salebeting basa Jawi, *referensi* pisuhan ing basa Jawi, saha fungsi pisuhan ingkang ngginakaken basa Jawi. Panaliten ingkang jumbuh sanesipun inggih menika kanthi irah-irahan *Penggunaan Bahasa Jawa Dalam Film Punk In Love* garapanipun Fantashia Ardianti taun 2011. Asiling panaliten menika ngandharaken menawi basa ingkang dipunginakaken wonten ing film *Punk In Love* inggih menika basa Jawi dialek Jawa Timur ingkang kadyan dening faktor *geografis*.

Panganggening basa Jawa *ragam ngoko lugu* wonten ing panaliten menika nggadhahi variasi ingkang ngemu alih kode saha campur kode.

Panaliten ing inggil wonten gayutanipun kaliyan panaliten ingkang dipuntindakaken. Panaliten ingkang dipuntindakaken menika gadhah irah-irahan *Pisuhan Abasa Jawa Salebeting Film Punk In Love*. Bedanipun inggih menika panaliten ingkang katindakaken kalebet panaliten ingkang langkung *spesifik* menawi dipunbandingaken kaliyan panaliten-panaliten ing inggil. Bab ingkang dipunbabar ing panaliten menika kusus pisuhan ingkang ngginakaken basa Jawi salebeting film *Punk In Love*.

BAB III

METODE PANALITEN

A. *Desain Paneliten*

Panaliten menika ngginakaken jinis panaliten ingkang asipat *deskriptif*. Wonten ing bab menika, panaliti damel *deskripsi* kados pundi tuturan ingkang dipunginakaken paraga ing film *Punk In Love*. Data panaliten menika awujud tembung utawi rangken tembung ingkang kalebet pisuhan. Metode panaliten *deskriptif* dipunpilih amargi panaliti ngandharaken babagan tembung-tembung utawi rangken tembung pisuhan salebeting film *Punk In Love*. Unggah-ungguhing basa inggih menika perkawis ingkang dipunadhepi dening masarakat. Basa pisuhan kalebet basa ingkang semesthinipun boten dipunginakaken salebeting tuturan.

B. *Sumber Data*

Sumber data panaliten inggih menika film *Punk In Love*. Data ing panaliten menika kapanggihaken ing tuturan para paraga salebeting film menika ingkang ngemu tembung utawi reroncening tembung pisuhan. Film *Punk In Love* dipunrilis 9 Juli 2009, ingkang *produseripun* Raam Punjabi saha Ody C. Harahap minangka *sutradaranipun*. Salebeting film *Punk In Love* minangka paragatamanipun inggih menika Arok (Vino G. Bastian), Yoji (Andhika Pratama), Mojo (Yogi Finanda), lan Almira (Aulia Sarah).

Salebeting film *Punk In Love*, paraganipun langkung kathah ngginakaken basa Indonesia saha basa Jawi dialek Jawa Timur. Wonten pinten-pinten ukara ingkang dipunseseli kaliyan basa Inggris utawi sanesipun salebeting pawicantenanipun. Ingkang dados kawigatosan, salebeting film kasebat kathah dipunpanggiaken tembung-tembung pisuhan ingkang dados kajian ing panaliten menika.

C. Cara Ngempalaken *Data*

Anggenipun ngempalaken data dipuntindakaken kanthi teknik nyemak saha teknik nyathet. Panaliti sepisanan nyemak tuturan film *Punk In Love* kangge mangertosi tuturanipun saha manggihaken data ingkang dipunkajengaken. Kaping kalih, dipuntindakaken teknik nyathet. Teknik nyathet dipuntindakaken dening panaliti kanthi nyathet sedaya tuturan ingkang ngemu *unsur* pisuhan salebeting pacelathon film kasebat. Salajengipun, proses ngempalaken data dipuntindakaken kanthi;

1. Teknik nyemak; panaliti mriksani, mirengaken saha nggatosaken tuturan salebeting film *Punk In Love*. Proses menika dipuntindakaken kangge manggihaken basa pisuhan.
2. Kangge manggihaken wujuding pisuhan (tembung, *frasa*, *klausa*) salebeting tuturanipun paraga, sedaya data dipunjumbuhaken kaliyan *teori* ingkang dados landhesan.

3. Kangge manggihaken fungsining basa pisuhan, panaliti nggayutaken *konteks* kaliyan wujud pisuhan ingkang dipunandharaken dening paraga salebeting film *Punk In Love* menika. Bab menika dipuntindakaken saengga saged dipunpendhet dudutan bab fungsining basa pisuhanipun.
4. Teknik nyathet; asil saking proses nyemak tuturan ingkang kalebet pisuhan menika dipuncathet. Salajengipun, panaliti angsal data babagan wujud pisuhan ingkang dipunlisanaken paraga salebeting film *Punk In Love*.

Gambar 1.0 wujuding kartu data.

No.	19
<i>Konteks</i>	Yoji kuciwa amargi Arok boten purun mendhetaken <i>nasi kotak</i> .
Ukara	Yoji: “Ndhasmu sempal!”
Wujud Pisuhan	<i>Klausa</i> , ‘ndhasmu’: jejer, ‘sempal’: wasesa
Fungsi Pisuhan	Ngandharaken kuciwanipun Y amargi arok boten purun mendhetaken tetedhan.

D. Instrument Panaliten

Adhedhasar teknik ngempalaken data ing inggil, *instrument* panaliten ingkang dipunginakaken inggih menika *tabel analisis* ingkang kabantu dening *kartu data* saha panaliti piyambak. *Kartu data* dipunginakaken kangge nyerat data ingkang sampun dipunpanggihaken, bilih *tabel analisis* dipunginakaken kangge nglebetaken data

saking *kartu data*. Piranti sanesipun inggih menika panaliti piyambak utawi *human instrument*. Miturut pamanggihipun Moleong (1998: 19), *human instrument* dipunginakaken amargi panaliti minangka piranti kangge ngempalaken data. Panaliti nganalisis bab fungsining pisuhan ingkang dipunandharaken dening paraga. Caranipun inggih menika panaliti mangertosi *konteks* tuturanipun, lajeng dipungayutaken kaliyan wujud pisuhan ingkang dipunandharaken. Panaliti saged mendhet dudutan fungsining pisuhan ingkang dipunandharaken dening paraga saking asiling *analisis konteks*.

E. Teknik Analisis Data

Analisis data ing panaliten menika ngginakaken teknik *deskriptif*. Panaliti ngandharaken sedaya ingkang dipunpanggihiaken salebeting tuturanipun para paraga. Bab ingkang dipunandharaken inggih menika wujud saha fungsipun basa pisuhan salebeting film *Punk In Love*. Data dipunpantha-pantha dumugi dipunpanggihiaken wujud pisuhan salebeting film menika ingkang jumbuh kaliyan *teori* landhesanipun. Salajengipun, data menika dipunpantha-pantha malih dumugi dipunasilaken jinis saha fungsining pisuhan ingkang leres.

F. Validitas Saha Reliabilitas

Cara ingkang dipunginakaken kangge ngukur *validitas* data wonten ing panaliten menika kanthi *validitas triangulasi teori*, *validitas semantik* saha tetimbangan ahli. *Validitas triangulasi teori* dipuntindakaken kanthi cara

njumbuhaken data kaliyan *teori* ingkang dipunginakaken minangka dhasar. *Validitas semantik* inggih menika data-data ingkang wonten sambet rapetipun kaliyan basa pisuhan ing film *Punk In Love* dipuntegesi ingkang jumbuh kaliyan konteksipun. Tetimbangan ahli dipuntindakaken kanthi cara panaliti ngonsultasikaken babagan asil panalitenipun kaliyan ahli ingkang mangertosi bidang ingkang dipunteliti, wonten panaliten menika ingkang dados ahli inggih menika dosen pembimbing.

Tuladhanipun kangge mbuktikaken menawi tembung ‘kere’ kalebet *kategori* tembung *nomina*.

“Kere, dudu barange diopeni.”

Tembung ‘kere’ kalebet tembung *nomina* amargi saged dipunpangguhaken wujud negatifipun kanthi tembung ‘dudu’ minangka *ciri kategori nomina* saengga saged dipunpangguhaken *frasa* ‘dudu kere’. Tembung kere boten saged dipunraketaken kaliyan tembung ‘ora’ minangka *ciri kategori verba* saengga *frasa* ‘ora kere’ kalebet wujud ingkang boten *gramatikal*.

Analisis data ingkang dipunginakaken kangge nemtokaken *referen* pisuhan dipuntindakaken kanthi cara *padan referensial*. Bab menika adhedhasar angen-angen menawi pisuhan basa Jawi gadhah sambet rapetipun kaliyan bab wonten ing sanjawining basa (Sudaryanto, 1993: 14).

“Setan alas! Iki dudu dalane mbahmu bangsat.”

Frasa ‘setan alas’ menika *berdistribusi paralel* kaliyan tembung ‘setan’. Tembung ‘setan’ menika kanthi *referensial* wonten gayutanipun kaliyan bab wonten ing sanjawining basa, inggih menika makluk alus tartamtu, roh jahat. Salebeting ukara menika, *frasa* ‘setan alas’ boten dipunginakaken kangge nyebat roh ingkang gadhah sipat jahat, ananging dipunginakaken kangge ngandharaken raos duka dhumateng priyantun sanes.

Reliabilitas wonten ing panaliten menika ngginakaken *uji reliabilitas stabilitas* (Muhadjir, 1996: 36). *Reliabilitas stabilitas* dipuntindakaken kanthi ngambali film *Punk In Love* menika, kususipun perangan ingkang dados data panaliten. Data ingkang sampun dipunpangguhaken menika dipunambali dipunjumbuhaken malih kaliyan filmipun supados dipunasilaken data ingkang *valid*.

BAB IV

ASILING PANALITEN SAHA PIREMBAGAN

A. Asiling Panaliten

Perangan menika ngemot asiling panaliten inggih menika wujud saha fungsi pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*. Asiling panaliten dipunandharaken ing *tabel*. Ing ngandhap menika *tabel* asiling panaliten bab pisuhan abasa Jawi ingkang dipunginakaken salebeting film *Punk In Love*.

Tabel 1.0 Wujud, Jinis, Fungsi, saha Indikator Pisuhan Abasa Jawi Salebeting Film *Punk In Love*.

No.	Wujud	Jinis	Fungsi	Indikator
1	2	3	4	5
1.	Tembung Lingga	a). Aran	Kangge ngandharaken raos duka.	Al, Ar, Y: “ Setaaaaaan! ” - ‘Setan’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’. - Dipuntuturaken kangge ngandharaken raos duka Ar dkk amargi boten dugi ing papan ingkang dipunkajengaken.
			Kangge ngandharaken raos gumun.	Ar: “ Ancuk , cluriiiiit!” - ‘ancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’. - Kangge ngandharaken raos gumun jebul Cak sate gadhah clurit ingkang dipunginakaken ing kahanan ingkang mbebayani.
			Kangge	Y: “Oh, koen <i>ikut-ikutan</i> , Al? yo....yo,

			ngandharaken raos kuciwa.	<p>taek!”</p> <p>‘taek’ kalebet tembung lingga aran amargi tembung menika nerangaken babagan barang/wujud utawi ingkang dipunanggep barang.</p> <p>Kangge ngandharaken raos kuciwanipun Y dhateng Al, amargi Y tresna dhateng Al ananging Al tumut nggeguyu piyambakipun.</p>
			Kangge ngandharaken raos ngina.	<p>Ar: “Iku temenan dheke? Haaa, asu!”</p> <p>‘asu’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun, kalebet tembung aran amargi tembung menika nerangaken namanipun kewan.</p> <p>Dipunaturaken kangge ngina Y amargi posteripun lucu.</p>
			Kangge ngandharaken raos jengkel.	<p>Ar:”Asu! Apa sih?”</p> <p>‘asu’ kalebet tembung lingga aran amargi tembung menika dereng angsal wuwuhan saha nerangaken namanipun kewan.</p> <p>Kangge ngandharaken raos jengkelipun Ar amargi dipungugah dening M.</p>
			Kangge ngandharaken raketipun sesambetan.	<p>Ar: “Wedhus!”</p> <p>‘wedhus’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha tembung menika nerangaken namanipun kewan.</p> <p>Kangge ngandharaken raketipun sesambetan dening Ar kaliyan kanca-kancanipun.</p>
		b). Sipat	Kangge ngina.	<p>Y: “Enggak, ini loh gendheng, gendheng musike <i>tuh</i> aneh banget lo.”</p> <p>‘gendheng’ kalebet tembung sipat amargi saged karaketan kaliyan tembung <i>boten</i>, ananging boten saged dipunsambung kaliyan katrangan cara <i>kanthi sanget</i>.</p>

				<p>Dipunandharaken Y kangge ngina <i>musik dangdut</i> supados kanca-kancanipun boten mangertos menawi piyambakipun remen musik kasebat.</p>
			Kangge ngandharaken raos jengkel.	<p>T:”Edan!”</p> <p>‘edan’ kalebet tembung sipat amargi ngandharaken sipatipun barang.</p> <p>Kangge ngandharaken jengkelipun T dhateng An amargi dereng rawuh ing papan pengantenanipun.</p>
2.	Tembung Andhahan - Ater-ater	Kriya	Kangge ngandharaken raketing sesambetan.	<p>M: “Eh, sing dhek dhuwur <i>gak usah nyocot</i>. Wis paling enak sing komentar.”</p> <p>- any+cocot</p> <p>ingkang dados titikan tembung kriya inggih menika tembung ‘nyocot’ amargi nindakaken pakaryan.</p> <p>- kangge ngandharaken raketing sesambetan amargi dipuntuturaken dening kancanipun.</p>
	-Panambang	a). Aran	Kangge ngandharaken raos duka.	<p>Y: “Kita ke Jakarta nemenin siapa? Raimu!”</p> <p>- rai+mu</p> <p>Inkang dados titikan tembung aran inggih menika tembung ‘rai’.</p> <p>- Kangge ngandharaken raos dukanipun Y dhateng Ar amargi Ar sampun ngapusi.</p>
			Kangge ngandharaken raos jengkel.	<p>Arok: “Ndhasmu! Terus abis duite.”</p> <p>- Ndas+mu</p> <p>Inkang dados titikan tembung aran inggih menika tembung ‘ndhas’ amargi ngandharaken namaning barang.</p> <p>- Kangge ngandharaken raos jengkelipun Ar amargi nginten artonipun badhe telas menawi</p>

		b). Kriya	Kangge ngandharaken raketing sesambetan.	<p>dipuntumbasaken <i>pembalut</i>.</p> <p>Al: “Antemi wae, Jo!”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Antem+i - Ingkang dados titikan tembung kriya inggih menika tembung ‘antem’ amargi gadhah teges nindakaken pakaryan. - Ngandharaken raketing sesambetan. Y ndukung kancanipun ingkang badhe gelut.
3.	Klausa		Kangge ngandharaken raos duka.	<p>M: “Woo, setan koen!”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Setan: wasesa - Koen: lesan <p>Kangge ngandharaken dukanipun M dhateng <i>staf restoran</i> amargi boten dipunparingi pakaryan.</p>
			Kangge ngandharaken raos jengkel.	<p>Y: “Cangkemu suwek! Masa silitku dileboke jendela.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Cangkemu: jejer - Suwek: wasesa <p>Dipuntuturaken kangge ngandharaken jengkelipun Y dhateng kanca-kancanipun amargi paring pitutur ingkang aneh.</p>
			Kangge ngandharaken raos kuciwa.	<p>Y: “Ndasmu sempal!”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ndasmu: jejer - Sempal: wasesa <p>Kangge ngandharaken kuciwaning Y amargi Ar boten purun mendhetaken tetedhan kangge piyambakipun.</p>
			Kangge ngandharaken raos gumun.	<p>Ar: “Koen gendheng, Jo! Iki ki buat orang mati.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Koen: Jejer - Gendheng: Wasesa <p>Kangge ngandharaken gumunipun Ar dhateng M ingkang wanton sesarean ing <i>keranda</i>.</p>
			Kangge ngandharaken	<p>Ar: “Raimu wis ka curut.”</p> <ul style="list-style-type: none"> - Raimu: jejer - Wis ka curut: wasesa

			raketipun sesambetan.	- Kangge ngandharaken raketipun sesambetan amargi tuturan menika ancasipun kangge gegojekan.
			Kangge ngina.	Ar: “ Sakeluarga pada gendhenge ya? ” - Sakeluarga: S - Pada gendhenge ya: P - Kangge ngina M ingkang nindakaken bab ingkang aneh.

Saking tabel ing inggil saged dipunsumerepi menawi ing film *Punk In Love* menika dipunpanggihaken pisuhan awujud tembung lingga, tembung andhahan, saha *klausa*. Jinisipun pisuhan ingkang awujud tembung lingga salebeting film kasebat inggih menika tembung lingga aran saha tembung lingga sipat. Jinis pisuhan ingkang awujud tembung andhahan salebeting film kasebat inggih menika ingkang karaketan ater-ater kaliyan ingkang karaketan panambang. Wujud pisuhan sanesipun ingkang kapanggihaken ing film kasebat inggih menika pisuhan awujud *klausa*.

B. Pirembagan

Ing bab menika badhe dipunandharaken pirembagan saking asiling panaliten ingkang sampun dipunandharaken saderengipun. Salebeting pirembagan menika anggenipun ngrembag wujuding basa pisuhan badhe dipunlajengaken kaliyan pirembagan bab fungsining pisuhanipun. Cara kasebat dipuntindakaken amargi bab wujud kaliyan fungsi pisuhan menika boten saged dipunpisahaken. Basa pisuhan ingkang dipunpanggihaken salebeting film *Punk In Love* awujud tembung lingga, tembung andhahan saha *klausa*. Pirembagan badhe kaandharaken ing ngandhap menika.

1. Pisuhan Awujud Tembung Lingga

Pisuhan ingkang awujud tembung lingga saged dipunpanggihaken wujud aran saha sipat. Andharanipun saged dipunwaos ing ngandhap menika.

i. Pisuhan Awujud Tembung Lingga Aran

Aran inggih menika tembung-tembung ingkang nerangaken babagan barang/wujud utawi ingkang dipunanggep barang (Endang N & Siti M, 2006: 119). Pisuhan awujud tembung lingga aran saged dipunpilah saking fungsipun. Bab menika saged dipuntingali saking andharan ing ngandhap menika.

a. Pisuhan awujud tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos duka.

Pisuhan awujud tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos duka saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks: Arok, Mojo, Yoji, Almira, kaget nalika mangertosi menawi piyambakipun jebul ing Bromo, sanes ing Jogja.

Al, Ar, Y: “**Setaaaaaan!**” (Data No. 14)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud tembung ‘setan’. Tembung ‘setan’ kalebet tembung pisuhan amargi gadhah pangertosan tembung ingkang kasar utawi keji. Tembung ‘setan’ tegesipun lembut utawi roh alus, ananging salebeting pethikan ing inggil tembung menika dipunandharaken kangge

nyebat priyantun sanes. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘setan’ salebeting pethikan ing inggil kalebet kasar utawi keji. Pisuhan ingkang awujud tembung ‘setan’ ing inggil boten gadhah gayutan kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Tembung ‘setan’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet tembung lingga. Tembung ‘setan’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun. Menawi dipuntingali saking jinisipun, tembung ‘setan’ kalebet tembung aran. Dipunsebat tembung aran amargi boten saged dipunsambung kaliyan tembung ‘ora’ dados ‘ora setan’, ananging saged dipunsambung kaliyan tembung ‘dudu’ dados ‘dudu setan’.

Tembung ‘setan’ menika kalebet pisuhan amargi dipunandharaken kanthi *ekspresi* duka. Jumbuh kaliyan konteksipun, tuturan kasebat dipunandharaken dening Almira, Arok, saha Yoji sesarengan. Tuturan menika dipunandharaken amargi trek ingkang dipuntumpangi jebul tumuju ing Bromo, sanes ing papan ingkang dados ancasipun. Mojo ingkang saderengipun madosaken trek kangge kanca-kancanipun ugi kaget amargi trek ingkang dipuntumpangi klentu. Trek ingkang tumuju ing Bromo kaliyan ing Jogja menika warninipun sami, inggih menika abrit. Bab menika ingkang ndadosaken Mojo saha kanca-kancanipun klentu anggenipun numpak. Arok saha kanca-kanca menika duka amargi kedahipun sampun dumugi ing Jogja ananging malah dumugi ing Bromo. Bab ing inggil ingkang nyebabaken Arok, Almira, saha Yoji duka saha ngandharaken pisuhan kasebat.

- b. Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel.

Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Mojo wungu amargi Arok nglindur.

Arok : ”**Asu!** Apa sih?” (Data No. 61)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud tembung ‘asu’. Tembung kasebat kalebet ing tembung pisuhan amargi kalebet tembung ingkang kasar saha keji. Tembung ‘asu’ gadhah pangertosan kewan ingkang najis. Salebeting pethikan ing inggil, tembung ‘asu’ ugi dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes. Bab menika ingkang nyebabaken tembung ‘asu’ salebeting pethikan ing inggil kalebet kasar utawi keji. Tembung ‘asu’ ing inggil boten gadhah gayutan kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Tembung ‘asu’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun. Bab sanesipun ingkang ndadosaken tembung menika kalebet tembung lingga inggih menika amargi tembung menika dereng angsal wuwuhan. Tembung kasebat ugi kalebet tembung aran amargi kalebet salah satunggaling naman kewan. Tembung ‘asu’ boten saged dipunsambung kaliyan tembung ‘ora’ dados ‘ora asu’, ananging saged karaketan ‘dudu’ dados ‘dudu asu’.

Pisuhan ingkang awujud ‘asu’ menika dipunandharaken kanthi *ekspresi* jengkel. Tuturan kasebat dipunandharaken nalika Mojo wungu amargi ngraos sampun dipunganggu dening Arok ingkang ngelindur. Mojo ngraos boten sekeco anggenipun tilem, salajengipun Arok dipungugah dening Mojo. Bab menika ingkang ndadosaken Arok jengkel saha ngandharaken tembung pisuhan menika.

- c. Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos kuciwa.

Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos kuciwa saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Almira tumut nggeguyu posteripun Yoji.

Yoji :”Oh, koen *ikut-ikutan*, Al? yo....yo, **taek!**” (Data No. 45)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud tembung ‘taek’. Tembung ‘taek’ ing pethikan menika kalebet pisuhan amargi kalebet tembung ingkang kasar utawi kotor. Tembung ‘taek’ gadhah pangertosan bebucalipun priyantun. Tembung kasebat kalebet wewadi menawi dipunandharaken salebeting pawicantenan, menapa malih kangge nyebat priyantun sanes. Bab menika ingkang ndadosaken tembung ‘taek’ ing pethikan ing inggil kalebet kasar utawi kotor. Salebeting pethikan ing inggil tembung kasebat boten gadhah gayutan kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Tembung ‘taek’ kalebet tembung lingga. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang dereng angsal wuwuhan. Tembung kasebat ugi kalebet tembung aran amargi tembung kasebat nerangaken babagan barang/wujud utawi ingkang dipunanggep barang. Tembung ‘taek’ boten saged sinambung kaliyan ‘ora’ dados ‘ora taek’, ananging saged karaketan kaliyan ‘dudu’ dados ‘dudu taek’.

Pawicantenan menika katindakaken nalika Mojo manggihaken posteripun Yoji ing jaman kapengker. Salebeting *poster* menika Yoji ngginakaken seragam *basket* saha nindakaken *posse* ingkang nggeguyu miturut kanca-kancanipun. Mojo maringi pirsa dhateng Arok bab *poster* kasebat, lajeng Mojo kaliyan Arok nggeguyu *poster* menika sesarengan. Almira ugi tumut nggeguyu posteripun Yoji. Sejatosisipun Yoji tresna kaliyan Almira, ananging dereng wonten wekdal kangge ngandharaken menapa ingkang dipunraos menika. Bab menika ingkang ndadosaken Yoji kuciwa dhateng Almira saha ngandharaken pisuhan ingkang awujud tembung ‘taek’ menika.

d. Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos gumun.

Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos gumun saged dipunwaos saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Cak sate nantang gelut kaliyan Ar saha kanca-kanca.

Arok : “**Ancuk**, cluriiiiit!” (Data No. 20)

Pethikan ing inggil menika ngemot pisuhan ingkang awujud tembung ‘ancuk’. Tembung ‘ancuk’ kalebet pisuhan amargi tembung kasebat kasar saha keji. Tembung ‘ancuk’ gadhah pangertosan alat kelaminipun segawon. Tembung kasebat kalebet tembung ingkang wewadi salebeting pawicantenan, menapa malih kangge nyebat priyantun sanes. Bab kasebat ingkang ndadosaken tembung ‘ancuk’ salebeting pethikan ing inggil kalebet kasar/keji. Salebeting pethikan ing inggil tembung kasebat boten gadhah gayutan kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Tembung ‘ancuk’ kalebet tembung lingga. Bab kasebat katingal saking wujudipun ingkang dereng angsal wuwuhan. Tembung menika ugi kalebet tembung aran amargi boten seged sinambung kaliyan tembung ‘ora’ dados ‘ora ancuk’, ananging saged sinambung kaliyan tembung ‘dudu’ dados ‘dudu ancuk’.

Tembung ‘ancuk’ ing inggil menika dipunandharaken Arok amargi gumun. Arok gumun dhateng Cak Sate ingkang gadhah clurit. Prastawa menika dipunwiwiti nalika Arok saha kanca-kancanipun ngraos ngelih. Arok saha kanca-kancanipun badhe nedha sate ananging boten gadhah arto. Bab menika ndadosaken Arok saha kanca-kancanipun nindakaken mendem ingkang boten saestu supados Cak Sate ajrih lajeng maringi satenipun. Arok saha kanca-kancanipun boten mangertos menawi Cak Sate gadhah clurit saha saged gelut. Awit saking menika, Cak Sate medalaken cluritipun amargi kawontenanipun dipunraos sampun bebayani. Pisuhan awujud ‘ancuk’ kasebat dipuntuturaken kangge ngandharekaken raos gumunipun Arok amargi Cak Sate jebul gadhah clurit saha saged gelut.

- e. Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos ngina.

Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos ngina saged dipunpanggihaken ing pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Mojo saha Arok nggeguyu *poster* Yoji wonten ing tembok.

Arok : “Iku temenan dheke? Haaa, **asu!**” (Data No. 41)

Pethikan ing inggil ngemu tembung pisuhan inggih menika tembung ‘asu’. Tembung kasebat kalebet pisuhan amargi dipunandharaken kanthi kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘asu’ gadhah pangertosan kewan ingkang najis. Menapa malih salebeting pethikan ing inggil tembung ‘asu’ dipunandharaken kangge nyebat tiyan sanes. Bab kasebab ingkang nyebabaken tembung ‘asu’ salebeting pethikan ing inggil kalebet tembung kasar saha pepoyok ingkang saru.

Tembung ‘asu’ ingkang dipunandharaken kalebet tembung lingga. Bab kasebat katingal saking wujudipun ingkang dereng owah saking asalipun. Tembung menika ugi kalebet tembung aran amargi salah satunggaling nama kewan. Tembung kasebat ugi boten saged karaketan tembung ‘ora’ dados ‘ora asu’, ananging saged sinambung kaliyan tembung ‘dudu’ dados ‘dudu asu’.

Tembung ‘asu’ ing inggil menika dipunandharaken Arok nalika ningali posteripun Yoji ingkang ngginakaken seragam *basket* saha nindakaken *posse* ingkang

lucu. Arok nuturaken tembung menika kangge ngina Yoji ingkang nate dipunfoto kangge *poster* ingkang nggeguyuni.

f. Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos *intim*.

Pisuhan tembung lingga aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos *intim* saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Arok, Mojo, Yoji, Almira saweg lelenggahan sinambi guneman caketing *api unggun*.

Arok : “**Wedhus!**” (Data No. 18)

Pethikan ing inggil menika ngemot pisuhan ingkang awujud tembung ‘wedhus’. Tembung menika kalebet pisuhan amargi dipunandharaken kanthi kasar utawi pepoyok ingkang saru. Tembung ‘wedhus’ gadhah pangertosan namaning kewan. Salebeting pethikan ing inggil, tembung ‘wedhus’ dipunginakaken kangge nyebat priyantun sanes. Bab menika ingkang ndadosaken tembung ‘wedhus’ salebeting pethikan ing inggil kalebet tembung kasar utawi pepoyok ingkang saru. Anggenipun ngandharaken tembung kasebat salebeting *konteks* ingkang boten gadhah gayutan kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Tembung ‘wedhus’ kalebet tembung lingga amargi dereng angsal wuwuhan. Tembung kasebat kalebet tembung aran amargi salah satunggaling nama kewan.

Tembung ‘wedhus’ boten saged dipunsambung kaliyan ‘ora’ dados ‘ora wedhus’, ananging saged karaketan ‘dudu’ dados ‘dudu wedhus’.

Tembung ‘wedhus’ menika dipunandharaken dening Arok salebeting pawicantenan ing caket *api unggun*. Arok ngandharaken tembung pisuhan kasebat bibar Mojo ngandharaken geguritan. Minangka kanca ingkang caket, tembung pisuhan saged dipunandharaken ing sela-sela tetembungan salebeting guneman.

Salebeting film *Punk In Love* menika ugi dipunpanggihaken tembung lingga aran ingkang wancah/tugelan. Tuladhanipun tembung wancah ing film menika badhe dipunandharaken ing ngandhap menika.

Konteks : Almira, Mojo, saha Yoji badhe leren saha sare amargi sampun ndalu.

Arok : “Lhoh, **cuk**, heh ayo! Nginep terus!” (Data No. 21)

Tembung ‘cuk’ menika tugelan saking tembung ‘jancuk’. Tembung ‘cuk’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken gadhah maksud ingkang ngemu pangertosan ingkang keji, kotor. Tembung wancah ‘cuk’ ingkang asalipun saking tembung ‘jancuk’ gadhah pangertosan alat kelaminipun segawon. Bab kasebat ingkang ndadosaken wewadi menawi dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes saengga dipunanggep keji saha kotor.

Tembung ‘cuk’ ingkang asalipun saking tembung ‘jancuk’ menawi dipuntingali saking wujudipun kalebet tembung wancah. Tembung ‘cuk’ menika

kalebet tembung aran amargi asring dipunginakaken kangge tembung panyeluk/*sapaan*.

Tembung ‘cuk’ ing inggil menika dipunandharaken Arok dhateng kanca-kancanipun ingkang sampun sayah. Wekdal ingkang sampun ndalu ndadosaken kahanan ing papan menika sepi saha boten wonten bis kangge dipuntumpangi. Bab menika ingkang nyebabaken Almira, Mojo, saha Yoji langkung milih boten nglajengaken lelampahanipun rumiyin. Tembung ‘cuk’ menika langkung asring dipunandharaken kangge ngundang kanca ingkang sampun raket.

ii. Tembung Lingga Sipat

Tembung sipat inggih menika tembung ingkang nerangaken sipatipun barang (Endang N & Siti M, 2006: 120). Tembung sipat saged dipunsambung kaliyan tembung *boten*, ananging boten saged kareketan dening katrangan cara *kanthi sanget* (Ramlan, 1985: 50). Pisuhan awujud tembung lingga sipat saged dipunpilah saking fungsipun. Bab menika saged dipuntingali saking andharan ing ngandhap menika.

- a. Pisuhan tembung lingga sipat ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos ngina.

Pisuhan tembung lingga sipat ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos ngina segad dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Arok wungu amargi wonten musik dangdut ingkang berisik.

Yoji : “Enggak, ini loh **gendheng**, gendheng musike *tuh* aneh banget lo.” (Data No. 9)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud tembung ‘gendheng’. Tembung ‘gendheng’ menika kalebet pisuhan amargi dipunandharaken kanthi kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘gendheng’ gadhah pangertosan boten gadhah penggalih ingkang leres. Tembung ‘gendheng’ salebeting pethikan ing inggil dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes. Bab kasebat ingkang ndadosaken tembung ‘gendheng’ kalebet tembung kasar utawi pepoyok ingkang saru. Anggenipun ngandharaken tembung kasebat salebeting *konteks* ingkang boten gadhah gayutan kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Tembung ‘gendheng’ kalebet tembung sipat amargi ngandharaken sipating priyantun. Tembung ‘gendheng’ saged dipunsambung kaliyan tembung ‘boten’ dados ‘boten gendheng’, ananging boten saged karaketan ‘kanthi sanget’ dados ‘kanthi sanget gendheng’.

Ing wekdal menika Almira, Arok, saha Yoji ngentosi Mojo ingkang saweg matur badhe numpang dhateng supir trek. Salebeting nenggo, Arok tilem ing jejeripun Almira, lajeng Yoji jejogedan amargi wonten kelompok *musik dangdut* ingkang saweg ngamen. Ing tengah-tengahipun ngamen menika microphonipun radi *kongslet* saha nyebabaken swanten ingkang berisik. Bab menika ingkang ndadosaken Arok wungu. Tuturan menika dipunandharaken dening Yoji nalika ajrih menawi

kanca-kancanipun mangertos menawi piyambakipun remen *musik dangdut*. Cara ingkang dipunginakaken Yoji supados kanca-kancanipun boten mangertos menawi piyambakipun remen *musik dangdut* inggih menika kanthi ngandharaken pisuhan kangge ngina *musik* kasebat.

- b. Pisuhan tembung lingga sipat ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel.

Tuladhaning pisuhan tembung lingga sipat ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Andra dereng rawuh ing acara pengantenan piyambakipun.

Tari : “**Edan!**” (Data No. 97)

Pethikan ing inggil ugi ngemu pisuhan ingkang awujud tembung ‘edan’. Tembung menika kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘edan’ gadhah pangertosan boten gadhah penggalih ingkang leres. Tembung menika dipunginakaken kangge nyebat priyantun sanes. Bab kasebat ingkang ndadosaken tembung ‘edan’ kalebet tembung kasar utawi pepoyok ingkang saru. Tembung kasebat ndipunandharaken salebeting *konteks* ingkang boten gadhah gayutan kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Tembung ‘edan’ kalebet tembung sipat amargi ngandharaken sipating priyantun. Tembung ‘edan’ saged dipunsambung kaliyan tembung ‘boten’ dados

‘boten edan’, ananging boten saged karaketan ‘kanthi sanget’ dados ‘kanthi sanget edan’.

Pisuhan ingkang awujud tembung ‘edan’ kasebat dipuntuturaken dening Tari. Tari inggih menika mbakyunipun Maia. Dinten menika Maia kaliyan Andra badhe nindakaken *ijab qobul*. Ingkang dados perkawis inggih menika Andra dereng rawuh ing papan ijabipun. Tuturan menika dipunandharaken dening Tari amargi jengkel kaliyan Andra ingkang dereng rawuh ing papan menika.

2. Tembung Andhahan

Miturut pamanggihipun Sudaryanto (1991: 18), miturut pandhapuking tembung salebeting basa Jawi, tembung andhahan kaperang dados 3 proses *morfologis*. Proses *morfologis* kasebat inggih menika: (1) *afiksasi*, (2) *reduplikasi*, (3) *komposisi* utawi *majemuk*, ananging salebeting pisuhan basa Jawi namung saged dipunpanggiaken 2 jinis. Jinisipun pisuhan basa Jawi menika arupi tembung ingkang ngangge wuwuhan saha tembung camboran. Pisuhan ingkang awujud tembung andhahan salebeting film *Punk In Love* dipunpilah saking fungsipun saged dipunwaos ing ngandhap menika.

- a. Pisuhan tembung andhahan aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos duka.

Pisuhan tembung andhahan aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos duka saged dipunpanggiaken salebeting pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Almira, Mojo, saha Yoji ngraos dipunapusi dening Arok ingkang jebul gadhah arto kangge mundhut cincin ingkang badhe dipunparingaken dhateng Maia.

Yoji : “Kita ke Jakarta nemenin siapa? **Raimu!**” (Data No. 89)

Pethikan ing inggil menika ngemu pisuhan ingkang awujud tembung ‘raimu’. Tembung kasebat kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar utawi pepoyok ingkang saru. Tembung ‘raimu’ kalebet tembung ngoko lugu. Salebeting pethikan ing inggil panambang ‘-mu’ salebeting ‘raimu’ dipunandharaken kanthi *intonasi* ingkang inggil. Bab kasebat ingkang ndadosaken tembung ‘raimu’ kalebet tembung kasar utawi pepoyok ingkang saru.

Tembung ‘raimu’ kalebet tembung andhahan. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang kadadosan saking tembung aran ‘rai’ ingkang angsal panambang –mu. Rai+mu = raimu.

Tembung ‘raimu’ kasebat dipunandharaken nalika Arok medalaken cincin ingkang dipuntumbas ing Bromo. Kanca-kancanipun boten mangertos menawi Arok tumbas cincin kasebat saengga nginten menawi Arok sampun nyolong. Kanca-kancanipun Arok ngraos menawi sampun dipunapusi dening Arok. Bab menika dipunsebabaken dening Arok ingkang ngendika menawi piyambakipun boten gadhah arto saderengipun. Tembung pisuhan ing inggil dipunginakaken kangge ngandharaken raos dukanipun Yoji dhateng Arok.

- b. Pisuhan tembung andhahan aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel.

Pisuhan tembung andhahan aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Arok, Mojo, saha Yoji bingung amargi Al *menstruasi*.

Arok : “**Ndhasmu!** Terus abis duite.” (Data No. 77)

Pethikan ing inggil menika ngemu tembung pisuhan ingkang awujud tembung ‘ndasmu’. Tembung kasebat kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘ndhas’ kalebet tembung ngoko lugu. Salebeting pethikan ing inggil panambang ‘-mu’ salebeting ‘ndhasmu’ dipunandharaken kanthi *intonasi* ingkang inggil. Bab kasebat ingkang ndadosaken tembung ‘ndhasmu’ kalebet tembung kasar utawi pepoyok ingkang saru.

Tembung ‘ndhasmu’ kalebet tembung andhahan. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang sampun angsal wuwuhan. Tembung menika kadadosan saking tembung aran ‘ndhas’. Tembung ‘ndhas’ kalebet tembung aran amargi boten saged sinambung kaliyan tembung ‘ora’ dados ‘ora ndhas’, ananging saged karaketan tembung ‘dudu’ dados ‘dudu ndhas’. Salajengipun tembung ‘ndas’ menika angsal panambang –mu dados ‘ndasmu’.

Tembung ‘ndhasmu’ ing inggil menika dipunandharaken dening Arok nalika bingung bab Almira ingkang *menstruasi*. Arok gadhah penggalih menawi arto ingkang dipunbekta badhe telas menawi dipunginakaken kangge tumbas *pembalut*. Pisuhan kasebat dipunginakaken kangge ngandharaken raos jengkelipun Arok dhateng kanca-kancanipun. Arok nginten menawi artonipun badhe telas menawi dipuntumbasaken *pembalut* kangge Almira.

Pisuhan tembung andhahan aran ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel ingkang sanesipun saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Almira, Mojo, Yoji duka dhateng Arok amargi Arok ngapusi.

Arok : “**Bokongmu!** *Dari Bromo!*” (Data No. 87)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud tembung ‘bokongmu’. Tembung menika kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘bokong’ kalebet tembung ingkang ngoko saha kalebet wewadi menawi dipunandharaken ing pawicantenan. Panambang ‘-mu’ salebeting pethikan ing inggil ugi dipunandharaken kanthi *intonasi* ingkang inggil. Bab menika ingkang ndadosaken tembung ‘bokongmu’ kalebet tembung kasar utawi pepoyok ingkang saru.

Tembung ‘bokongmu’ kalebet tembung andhahan. Tembung menika kadadosan saking tembung aran ‘bokong’. Tembung ‘bokong’ kalebet tembung aran

amargi boten saged dipunsambung kaliyan tembung ‘ora’ dados ‘ora bokong, ananging saged karaketan tembung ‘dudu’ dados ‘dudu bokong’. Tembung ‘bokong’ menika karaketan panambang –mu ingkang ndadosaken tembung ‘bokongmu’.

Tembung ‘bokongmu’ ing inggil menika dipunandharaken dening Arok nalika piyambakipun medalaken cincin kangge Maia. Kanca-kancanipun nginten menawi Arok angsal cincin kasebat kanthi nyolong. Tuturan kasebat dipunginakaken kangge ngandharaken jengkelipun Arok dhateng kanca-kancanipun amargi sampan dipunkinten nyolong.

- c. Pisuhan tembung andhahan kriya ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos *intim*.

Pisuhan tembung andhahan kriya ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos *intim* saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Mojo badhe gelut kaliyan kernet trek.

Almira : “**Antemi** wae, Jo!” (Data No. 13)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud tembung ‘antemi’. Tembung kasebat kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha keji. Tembung ‘antem’ kalebet tembung ingkang ngoko saha kalebet tindakan ingkang kirang sae. Panambang ‘-i’ salebeting pethikan ing inggil ugi dipunandharaken kanthi

intonasi ingkang inggil. Bab menika ingkang ndadosaken tembung ‘antemi’ kalebet tembung ingkang kasar utawi pepoyok ingkang saru.

Pisuhan ingkang awujud tembung ‘antemi’ kasebat kalebet tembung andhahan. Tembung ‘antemi’ kadadosan saking tembung kriya ‘antem’. Tembung menika kalebet tembung kriya amargi nindakaken pakaryan. Tembung kriya ‘antem’ menika angsal panambang –i dados ‘antemi’.

Tembung ‘antemi’ ing inggil menika dipunandharaken dening Almira amargi kancanipun dipuntantang dening kernet trek. Mojo badhe gelut kaliyan kernet trek menika amargi trek ingkang dipuntumpangi klentu. Almira minangka kanca ingkang caket gadhah pangraos menawi piyambakipun kedah maringi dukungan kangge Mojo. Pisuhan menika gadhah fungsi kangge ngandharaken raketipun sesambetan antawisipun Almira kaliyan Mojo.

3. Klausula

Klausula inggih menika *satuan gramatik* ingkang kadadosan saking wasesa, utawi dipunsambung kaliyan jejer, lesan, *pelengkap*, saha katrangan, utawi boten (Ramlan, 1983: 78). Pisuhan awujud klausula salebeting film *Punk In Love* dipunpilah saking fungsipun saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

- a. Pisuhan awujud *klausa* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos duka.

Pisuhan awujud *klausa* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos duka saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Mojo paring pitutur dhateng Arok kanthi duka amargi Arok nyobi kangge *bunuh diri*.

Mojo : “Woy, Arok, nek awakmu mati, **kuburanmu ora bakal taksaponi!**” (Data No. 2)

Pethikan ing inggil menika ngemu pisuhan ingkang awujud *klausa* ‘kuburanmu ora bakal taksaponi’. *Klausa* kasebat kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha keji. Pethikan ing inggil dipunandharaken dhateng priyantun sanes kanthi *intonasi* ingkang inggil saha *ekspresi* ingkang misuh. Bab menika ingkang ndadosaken pethikan ing inggil kalebet kasar/ keji.

Pisuhan awujud *klausa* ing inggil menika kalebet *klausa* amargi kadadosan saking jejer kaliyan wasesa.

Kuburanmu

J

Ora bakal taksaponi.

P

Pisuhan awujud ‘kuburanmu ora bakal taksaponi’ menika dipunandharaken dening Mojo nalika Arok wonten ing inggil *Gedung Agama*. Arok badhe nyobi *bunuh diri* amargi badhe dipuntilar Maia pengantenan ing Jakarta. Minangka kanca raketipun Arok, Mojo duka dhateng Arok ingkang boten saged menggalih ingkang sae saha langkung milih *bunuh diri*.

Pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love* ingkang awujud *klausa* saha dipunginakaken kangge ngandharaken raos duka sanesipun saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Mojo nyuwun dipunparingi pakaryan dhumateng *petugas restoran*

Mojo : “Woo, **setan koen!**” (Data No. 15)

Pethikan ing inggil menika ngemot pisuhan ingkang awujud ‘setan koen’. ‘setan koen’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar, keji, saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘setan’ gadhah pangertosan lelembut utawi roh alus. Pethikan ‘setan koen’ ing inggil menika dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes. Bab menika ingkang nyebabaken pethikan ‘setan koen’ kasebat kalebet kasar, keji, saha kalebet pepoyok ingkang saru. Pethikan ‘setan koen’ kasebat boten gayut kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Pisuhan ingkang awujud ‘setan koen’ kalebet *klausa* amargi kadadosan saking

setan koen

W L

Ing wekdal menika Arok kaliyan kanca-kanca ngelih, ananging boten gadhah arto ingkang kathah kangge tumbas tetedhan. Arto ingkang wonten badhe dipunginakaken kangge nglajengaken lelampahan tumuju ing Jakarta. Bab menika nyebabaken Mojo menggalih kangge madosi padamelan dhateng *petugas restoran*. Tuturan ing inggil dipunandharaken dening Mojo amargi duka dhateng petugas restoran ingkang boten purun maringi pakaryan dhaten piyambakipun.

b. Pisuhan awujud *klausa* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel.

Pisuhan awujud *klausa* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos jengkel saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Arok, Yoji, saha Al kaget amargi mobil ingkang badhe dipuntumpangi inggih menika *mobil jenazah*.

Yoji : **“Cangkemmu nyepur!”** (Data No. 66)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud ‘cangkemu nyepur’. ‘cangkemu nyepur’ kalebet pisuhan amargi dipunandharaken kanthi kasar utawi pepoyok ingkang saru. Tembung ‘cangkem’ kalebet tembung ngoko lugu ingkang dados wewadi menawi dipunandharaken ing pawicantenan. Tembung ‘cangkem’

dipunsambung kaliyan panambang –mu ingkang dipunandharaken kanthi *intonasi* ingkang inggil. Bab menika sangsaya ndadosaken tembung menika kasar amargi dipunandharaken dhateng priyantun sanes. Pethikan ‘cangkemmu nyepur’ boten gayut kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Pethikan ‘cangkemmu nyepur’ ing inggil kalebet pisuhan ingkang awujud *klausa*. Pethikan menika dipunsebat *klausa* amargi kadadosan saking

cangkemu nyepur

J W

Arok kaliyan kanca-kancanipun badhe nglajengaken lelampahan tumuju ing Jakarta. Mojo sampun madosaken tumpangan kangge kanca-kancanipun. Tuturan menika dipunandharaken dening Yoji ingkang kaget amargi mobil ingkang dipunpadosaken dening Mojo inggih menika *mobil jenazah*. Pisuhan kasebat dipunginakaken kangge ngandharaken raos jengkelipun Yoji dhateng Mojo. Yoji sejatosipun ajrih menawi nitih mobil *jenazah kados* ingkang badhe dipuntumpangi.

Pethikan ing ngandhap menika ugi kalebet pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love* ingkang awujud *klausa* saha gadhah fungsi kangge ngandharaken raos duka.

Konteks : Mojo paring pitutur dhumateng Yoji.

Yoji : “**Cangkemu suwek!** Masa silitku dileboke jendela. (Data No. 25)

Pethikan ing inggil menika ngemot pisuhan ingkang awujud ‘cangkemu suwek’. Pethikan ‘cangkemu suwek’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar, keji, utawi pepoyok ingkang saru. Tembung ‘cangkem’ kalebet tembung ngoko lugu ingkang dados wewadi menawi dipunandharaken ing pawicantenan. Tembung ‘cangkem’ dipunsambung kaliyan panambang –mu ingkang dipunandharaken kanthi *intonasi* ingkang inggil. Bab menika sangsaya ndadosaken tembung menika kasar amargi dipunandharaken dhateng priyantun sanes. Pethikan ‘cangkemmu suwek’ boten gayut kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Pethikan ‘cangkemmu suwek’ kasebat kalebet *klausa*. Bab menika saged dipuntingali saking wujudipun ingkang kadadosan saking cangkemmu suwek.

J W

Ing wekdal menika padharanipun Yoji sampun mules sanget amargi nedha sate ing ndalu saderengipun. Tuturan kasebat dipunandharaken Yoji amargi jengkel dhateng kanca-kancanipun ingkang paring pitutur supados piyambakipun bebucal ing jendela bis.

c. Pisuhan awujud *klausa* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos kuciwa.

Pisuhan awujud *klausa* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos kuciwa saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Almira ngandharaken kados pundi sejatosipun pangraos Maia dhateng Arok.

Mojo : **“Picek sih matamu!”** (Data No. 5)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud ‘picek sih matamu’. Pethikan ‘picek sih matamu’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar, keji, saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘picek’ kalebet tembung ngoko lugu. Tembung ‘picek’ dipunsambung kaliyan ‘sih matamu’ menika sangsaya ndadosaken tembung menika kasar amargi dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes. Pethikan ‘picek sih matamu’ boten gayut kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Pethikan ‘picek sih matamu’ ing inggil kalebet *klausula*. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang kadadosan saking

‘picek sih matamu’.

W J

Arok boten sios mlumpat saking inggil *Gedung Departemen Agama*. Kanca-kancanipun nyuwun pirsa menapa ingkang nyebabaken Arok badhe nindakaken bab kasebat. Mojo kaliyan kanca sanesipun paring pitutur dhateng Arok. Mojo boten remen kaliyan tindakanipun Arok menika. Arok boten mangertos pangraosipun Maia dhateng piyambakipun. Mojo mangertos menawi sejatosipun Maia tresna kaliyan Arok. Pisuhan ‘picek sih matamu’ dipuntuturaken Mojo kangge ngandharaken raos kuciwa amargi Arok boten mangertos menawi Maia ugi tresna kaliyan piyambakipun.

Tuladhaning pisuhan awujud *klausa* salebeting film *Punk In Love* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos kuciwa ingkang sanesipun saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Yoji nyuwun dipunpendhetaken *nasi kotak* dhateng Arok.

Yoji : “**Ndhasmu sempal!**” (Data No. 19)

Pethikan ing inggil menika ngemu pisuhan ingkang awujud ‘ndhasmu sempal’. Pethikan ‘ndhasmu sempal’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar, keji, saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘ndhas’ kalebet tembung ngoko lugu. Tembung ‘ndhas’ dipunsambung kaliyan panambang – mu menika sangsaya ndadosaken tembung menika kasar amargi dipunandharaken kanthi *intonasi* ingkang inggil. Pethikan ‘ndhasmu sempal’ boten gayut kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Pethikan ‘ndhasmu sempal’ kasebat kalebet *klausa*. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang kadadosan saking ‘Ndhasmu sempal’.

J W

Yoji manggihaken *nasi* kothak ingkang sampun boten dipunginakaken malih ing kranjang sampah. Arok saha Mojo ngraos ngelih, ananging Yoji namung mendhetaken *nasi* kothak kangge Almira kemawon. Bibar menika Arok mendhet *nasi* kothak piyambak. Yoji nyuwun tulung dhateng Arok supados dipunpendhetaken,

anganging Arok boten purun. Bab menika ingkang ndadosaken Yoji nuturaken pisuhan awujud ‘ndhasmu sempal’ menika kangge ngandharaken raos kuciwa dhateng Arok.

d. Pisuhan awujud *klausu* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos gumun.

Tuladhaning pisuhan awujud *klausu* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos gumun saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Arok kaget amargi Mojo mlebet mobil saha sesarean ing *keranda*.

Arok : “**Wedhus koen iku**, Jo! Iki ki buat orang mati.” (Data No. 68)

Pethikan ing inggil menika ngemu pisuhan ingkang awujud ‘wedhus koen iku’. Pethikan ‘wedhus koen iku’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘wedhus’ kalebet namaning kewan. Tembung kasebat ingkang wewadi menawi dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes. Pethikan ‘wedhus koen iku’ boten gayut kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Pethikan ‘wedhus koen iku, Jo’ kasebat kalebet *klausu* amargi kadadosan saking ‘Wedhus koen iku’

W J

Mojo mlebet *mobil jenazah* saha sesarean salebeting *keranda*. Arok, Yoji, saha Almira kaget mriksani tumindakipun Mojo ingkang boten aneh menika. Pisuhan

ing inggil menika dipuntuturaken Arok kangge ngandharaken raos gumunipun dhumateng tumindakipun Mojo ingkang wanton mlebet saha sesarean salebeting *keranda*.

Tuladha sanesipun bab pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love* ingkang awujud *klausu* saha gadhah fungsi kangge ngandharaken raos gumun saged dipuntingali saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Arok, Yoji, saha Al kaget amargi mobil ingkang badhe dipuntumpangi inggih menika *mobil jenazah*.

Yoji : “**Koen gendheng**, Jo?” (Data No. 65)

Pethikan ing inggil menika ngemot pisuhan ingkang awujud ‘koen gendheng’. Pethikan ‘koen gendheng’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar, keji, saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘gendheng’ gadhah pangertosan boten saged menggalih kanthi leres. Tembung menika dados wewadi menawi dipunandharaken kangge nyebat priyantun sanes ingkang boten gendheng. Pethikan ‘koen gendheng’ boten gayut kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan. Bab menika ingkang ndadosaken pethikan ing inggil kalebet kasar, keji, saha kalebet pepoyok ingkang saru.

Pethikan ‘koen gendheng, Jo?’ menika kalebet awujud *klausu*. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang kadadosan saking ‘Koen gendheng, Jo?’

Yoji kaget amargi mobil ingkang badhe dipuntumpangi jebul *mobil jenazah*. Yoji ajrih menawi nitih *mobil jenazah* dumugi Jakarta. Pisuhan menika dipunginakaken kange ngandharaken raos gumunipun Yoji dhateng Mojo ingkang mlebet mobil jenazah menika kanthi sekeca.

e. Pisuhan awujud *klausu* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos ngina.

Tuladhaning pisuhan awujud *klausu* ingkang gadhah fungsi kangge ngandharaken raos ngina saged dipunwaos saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Arok, Mojo, Yoji, saha Al micara babagan politik salebeting trek.

Arok : “**Raimu wis ka curut.**” (Data No. 53)

Pethikan ing inggil menika ngemu pisuhan ingkang awujud ‘raimu wis ka curut’. Pethikan ‘raimu wis ka curut’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken keji, kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘curut’ gadhah pangertosan kewan ingkang kotor. Tembung kasebat boten semesthinipun dipunginakaken kangge nyebat priyantun sanes. Pethikan ‘raimu wis ka curut’ boten gayut kaliyan referenipun, sanes kados kasunyatan.

Pethikan ‘raimu wis ka curut’ menika kalebet *klausu*. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang kadadosan saking ‘raimu wis ka curut’.

Salebeting trek ingkang mbekta tepung, Arok guneman kaliyan kanca-kancanipun sinambi tumuju ing Semarang. Arok saha kanca-kancanipun micara babagan politik. Arok kaliyan kanca-kancanipun gadhah pangimpen menawi damel *partai* badhe dipunparingi nama ingkang jumbuh kaliyan kekajengannipun. Pisuhan menika gadhah fungsi kangge ngina Yoji ingkang pasuryanipun kathah tepungipun saha dipunanggep boten pantes menawi damel *partai politik*.

Tuladhaning pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love* ingkang awujud *klausa* saha gadhah fungsi kangge ngandharaken raos ngina sanesipun saged dipunwaos saking pethikan ing ngandhap menika.

Konteks : Arok saha Mojo nggeguyu Al ingkang ngangge daster.

Arok : “Haaaaa, **ndesa pol!**” (Data No. 58)

Pethikan ing inggil ngemot pisuhan ingkang awujud ‘ndesa pol’. Pethikan ‘ndesa pol’ kalebet ing pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Tembung ‘ndesa’ asring dipunginakaken kangge nyebat priyantun ingkang *kolot*, *kampung*, utawi priyantun ingkang asalipun saking dusun. Bab kasebat ingkang nyebabaken pethikan ing inggil kalebet kasar utawi pepoyok ingkang saru.

Pethikan ‘ndesa pol’ kasebat kalebet *klausa*. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang kadadosan saking ‘Ndesa pol’.

W

Almira ngginakaken *daster* amargi agemanipun teles kenging banjir. Almira dereng nate ngginakaken *daster* saderengipun. Bab menika ingkang nyebabaken Almira ketingalipun lucu. Pisuhan ing inggil dipunginakaken Arok kangge ngina Almira ingkang katingal lucu nalika ngangge *daster*.

f. Pisuhan awujud klausa kangge ngandharaken raos *intim*.

Tuladhaning pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love* ingkang awujud *klausa* saha gadhah fungsi kangge ngandharaken raos *intim* sanesipun saged dipunwaos saking pethikan ing ngandhap menika

Konteks : Almira dipungotong amargi kahanan wonten ing Semarang menika banjir.

Almira : “Awas yo, **takantemi nek salah!**” (Data No. 55)

Pethikan ing inggil menika ngemu pisuhan ingkang awujud ‘takantemi nek salah’. Pethikan ‘takantemi nek salah’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha keji. Tembung ‘takantemi’ kalebet tembung ngoko lugu. Salebeting pethikan ing inggil ‘takantemi’ dipunandharaken dhateng priyantun sanes kanthi *intonasi* ingkang inggil. Bab menika ingkang ndadosaken pethikan ing inggil kalebet kasar/keji.

Pethikan ‘takantemi nek salah’ menika kalebet *klausu*. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang kadadosan saking ‘Takantemi nek salah’.

W

Almira ingkang saweg dipungotong dening Arok, Yoji, saha Mojo. Ing wekdal menika Semarang saweg banjir. Almira dipungotong sareng-sareng amargi boten purun rasukanipun teles. Pisuhan kasebat gadhah fungsi kangge ngandharaken raketipun sesambetan antawisipun Almira kaliyan Arok, Mojo, saha Yoji. Bab menika katingal saking Arok, Mojo, kaliyan Yoji ingkang purun nggotong Almira nglewati banjir.

Tuladhaning pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love* ingkang awujud *klausu* saha gadhah fungsi kangge ngandharaken raos *intim* sanesipun saged dipunwaos saking pethikan ing ngandhap menika

Konteks : Arok, Mojo, Yoji, Almira (Al), saha Maia micara babagan tindaking Maia dhateng Jakarta.

Mojo : “**Mambu entutku!** Hahaa” (Data No. 1)

Pethikan ing inggil ngemu pisuhan ingkang awujud ‘mambu entutku’. Pethikan ‘mambu entutku’ kalebet pisuhan amargi anggenipun ngandharaken kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru. Pethikan kasebat kalebet kasar saha kalebet pepoyok ingkang saru amargi anggenipun ngandharaken kanthi *intonasi* ingkang

inggil. Pethikan menika ugi dipunandharaken dhateng priyantun sanes. Bab menika ingkang ndadosaken pethikan ing inggil kalebet kasar utawi pepoyok ingkang saru.

Pethikan ‘mambu entutku’ kasebat kalebet *klausu*. Bab menika katingal saking wujudipun ingkang kadadosan saking ‘Mambu entutku’.

W L

Mojo saweg guneman kaliyan Arok, Yoji, Almira, saha Maia. Ing wekdal menika Mojo saha kanca-kancanipun micara babagan Maia ingkang badhe tindak dhateng Jakarta. Maia nyuwun alesan dhateng kanca-kancanipun, bab menapa ingkang ndadosaken piyambakipun kedah tetep ing Malang. Mojo ngandharaken pamanggihipun dhateng Maia. Pisuhan ‘mambu entutku’ menika dipunginakaken kangge guyonan antawisipun Mojo kaliyan kanca-kancanipun. Bab menika ngandharaken menawi pisuhan menika gadhah fungsi kangge ngandharaken raketipun kekancan antawisipun Mojo kaliyan kanca-kancanipun.

BAB V

PANUTUP

A. Dudutan

Adhedhasar asiling panaliten saha pirembagan ngengingi pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*, saged dipunpendhet dudutan ing ngandhap menika.

1. Pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love* awujud tembung lingga, tembung andhahan, saha klausa. Tembung lingga ingkang dipunginakaken kangge pisuhan inggih menika jinis tembung lingga aran saha tembung lingga sipat. Tembung andhahan ingkang dipunpanggihaken salebeting film kasebat inggih menika pisuhan ingkang angsal wuwuhan awujud ater-ater saha panambang. Wujud pisuhan sanesipun ingkang dipunpanggihaken salebeting film *Punk In Love* inggih menika pisuhan awujud *klausa*. Paraga ngandharaken pisuhan-pisuhan ingkang awujud tembung lingga, tembung andhahan, saha *klausa* kangge nggampilaken salebeting nuturaken sarta kangge mujudaken maneka warni wujud pisuhan salebeting film menika.
2. Wonten 6 fungsi pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love* inggih menika:
 - a. pisuhan ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken raos duka
 - b. pisuhan ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken raos jengkel
 - c. pisuhan ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken raos kuciwa
 - d. pisuhan ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken raos gumun

- e. pisuhan ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken raos ngina
- f. pisuhan ingkang dipunginakaken kangge ngandharaken raos *intim*/raking sesambetan.

Fungsi-fungsi pisuhan ing inggil menika jumbuh kaliyan kathahipun pawicantenan saha kekajengan para paraga salebeting film *Punk In Love*.

B. Implikasi

Panaliten menika ngrembag panganggening pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*. Salebeting panaliten menika dipunpanggihaken pinten-pinten wujud saha fungsi pisuhan abasa Jawi ingkang dipunginakaken dening para paraganipun. Panaliten menika dipunkajengaken saged nyukani *kontribusi* kangge pendidikan, supados paraga pendidikan ingkang maos saged mangertos menapa kemawon wujud saha fungsining pisuhan salebeting film *Punk In Love*. Panaliten menika ugi saged dados *referensi* kangge panaliten sanesipun babagan basa pisuhan.

C. Pamrayogi

Adhedhasar dudutan saha *implikasi* ingkang sampun dipunandharaken, panaliti saged paring pamrayogi ing ngandhap menika.

1. Dipunsebabaken sekedhiking bab ingkang dipunteliti, saengga kawonten bab sanesipun ingkang saged dipunkaji taksih werni-werni. Bab menika kadosta *karakteristik* basa Jawi sarta pananda dialek Jawa Timur salebeting tuturan ing film kasebat.

2. Mliginipun kangge mahasiswa ingkang nyinau *linguistik* utawi babagan basa supados nindakaken kajian faktor ingkang nyebabaken paraga ngandharaken pisuhan abasa Jawi salebeting film *Punk In Love*.

KAPUSTAKAN

- Chaer, Abdul dan Agustina, Leoni. 2004. *Sosiolinguistik Perkenalan Awal*. Jakarta: Rineka Cipta.
- Joos, Martin. 1967. *The Five Clocks*. New York: Hartcourt Brace World, Inc.
- Kridalaksana, Harimurti. 1984. *Kamus Linguistik*. Jakarta: PT. Gramedia.
- Moeliono, Anton M. (Peny.). 1988. *Kamus Besar Bahasa Indonesia*. Cetakan Pertama. Jakarta: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan Republik Indonesia.
- Moleong, Lexy, J. 1998. *Metode Penelitian Kualitatif*. Bandung: Rosdakarya.
- Muhadjir, Noeng. 1996. *Metode Penelitian Kualitatif*.
- Nababan, P. W. J. 1984. *Sosiolinguistik: Suatu Pengantar*. Jakarta: PT. Gramedia
- Nurhayati, Endang dan Mulyani, Siti. 2006. *Linguistik Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Bagaskara.
- Nurhayati, Endang. 2009. *Sosiolinguistik. Kajian Kode Tutur dalam Wayang Kulit*. Yogyakarta: Kanwa Publisher.
- Poerwadarminta, W. J. S. 1939. *Baoesastra Djawa*. Batavia: JB. Wolters Uitgevers Maatschappij.
- Ramlan, M. 1983. *Ilmu Bahasa Indonesia: Sintaksis*. Cetakan Ketiga. Yogyakarta: CV Karyono.
- Ramlan, M. 1985. *Ilmu Bahasa Indonesia: Morfologi; Suatu Tinjauan Deskriptif*. Yogyakarta: CV Karyono.
- Ramlan, M. 1997. *Ilmu Bahasa Indonesia: Morfologi Suatu Tinjauan Deskriptif*. Cetakan Kedua. Yogyakarta: CV Karyono.
- Saptono, SW. 2001. *Makian Dalam Bahasa Jawa*. Yogyakarta: Pasca Sarjana UGM
- Sudaryanto, dkk. 1982. *Kata-Kata Afektif Dalam Bahasa Jawa*. Laporan Proyek Penelitian Bahasa dan Sastra Indonesia dan Daerah. DIY: Departemen Pendidikan dan Kebudayaan.
- Sudaryanto. 1990. *Menguak Fungsi Hakiki Bahasa*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.

- Sudaryanto. (Peny.). 1991. *Tata Bahasa Baku Bahasa Jawa*. Cetakan Pertama. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.
- Sudaryanto. 1993. *Metode Analisis dan Aneka Teknik Analisis Bahasa: Pengantar Penelitian Wahana Kebudayaan Secara Linguistik*. Yogyakarta: Duta Wacana University Press.
- Suwito. 1983. *Pengantar Awal Sociolinguistik Teori dan Problema*. Surabaya: Henary Offset.
- Verhaar, J. W. M. 1988. *Pengantar Linguistik Jilid I*. Yogyakarta: Gadjah Mada University.
- Wardhaugh, Ronald. 1986. *An Introduction to Sociolinguistics*. Oxford: Basil Blackwell.

LAMPIRAN

Tabel Analisis Wujud saha Fungsi Pisuhan Abasa Jawi Salebeting Film *Punk In Love*.

No. 1	Konteks 2	Data 3	Wujud		Jinis				Fungsi								Ket. 19	
			Tbg		Fr 6	Kl 7	No m 8	Ad 9	Wu 10	Ca 11	Du 12	Je 13	Ku 14	Ge 15	Gu 16	Ng 17		In 18
			Li 4	An d 5														
1.	Arok kelingan bab ing wekdal kapengker nalika Ma dereng tindak Jakarta. Ma, Ar, Al, M, Y lelenggahan ing gerbong kreta barang ingkang rusak. M paring alesan kenging menapa Ma kedah tetep ing Malang.	M: “ Mambu entutku! Hahaa”				√											√	- Mambu:Wasesa entutku:Lesan - Kangge ngandharaken raket ing sesambetan amargi dipuntuturaken dening tiyang ingkang kekanan.
2.	M kanthi raos jengkel paring pitutur dhateng Ar ingkang badhe <i>bunuh diri</i> .	M: “Woy, Arok, <i>kalo</i> awakmu mati, kuburanmu ora bakal taksaponi! ”				√						√						- <u>Kuburanmu j ora bakal taksaponi.</u> w - Kangge ngandharaken dukanipun M kaliyan Ar ingkang badhe nyobi <i>bunuh diri</i> .
3.	Pegawai ingkang nulung Ar malah badhe dhawah saking inggil gedung.	Ar: “ Bokong kabeh! ”				√						√						- <u>Bokong kabeh j</u> - Kangge ngandharaken jengkelipun Ar dhateng

	Ar nyobi kangge narik pegawai kasebat ananging badhanipun ageng sanget. Bab menika njalari Ar jengkel.																pegawai ingkang badhe dhawah saking inggil gedung.
4.	Ar badhe ngewangi pegawai kasebat ananging boten sengaja pegawainipun ngentut ing pasuryanipun Ar.	Ar: “ Ora ana tata kramane! Lengket maneh”				√					√						<u>Ora ana tata kramane.</u> w - Kangge ngandharaken jengkelipun Ar dhateng <i>satpam</i> amargi dipunentuti.
5.	Mojo, Yoji, Almira nyuwun pirsu dhateng Ar babagan bunuh dhirinipun.	Y: “Untung koen <i>ikut nolong</i> , Rok. Coba nek gak, dipenjara raimu! ”				√						√					Dipenjara: wasesa raimu: jejer - Kangge ngandharaken kuciwaning Y amargi Ar badhe <i>bunuh diri</i> .
6.	M jengkel amargi Ar boten mangertos menawi Ma tresna kaliyan piyambakipun.	M: “ Picek sih matamu! ”				√						√					<u>Picek sih</u> w <u>matamu</u> j - Kangge ngandharaken kuciwaning M amargi Ar boten ngertos pangraosipun Ma.
7.	Mojo badhe pamit kaliyan ibunipun	Ar: “Woalah jancuk! ”	√				√								√		- ‘Jancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah

	saderengipun tindak dhateng Jakarta.																saking asalipun saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’.
																	- Ar ngina M amargi sampun ageng nanging taksih pami kaliyan simbokipun.
8.	Ar ngina M ingkang badhe pamit kaliyan simbokipun.	Ar: “ Manja raimu! ”				√									√		- Manja: Wasesa raimu: Lesan - rai: tembung aran. - Ar ngina M amargi sampun ageng nanging taksih pami kaliyan simbokipun.
9.	Y madosi alesan supados piyambakipun ingkang tumut joget dangdud boten dipunmangertosi kanca-kancanipun.	Y: “ <i>Enggak</i> , ini loh gendheng , gendheng musike <i>tuh</i> aneh banget lo.”	√					√							√		- ‘Gendheng’ kalebet tembung lingga sipat amargi ngandharaken sipatipun barang. - Y ngina <i>musik dangdut</i> supados kancanipun boten ngertos menawi piyambakipun remen dangdut.
10.	Kernet trek kaget saha duka amargi Arok, M, Y, Al, numpang ing trekipun.	Kernet: “Ah bedhes! Woi, numpang gak ngomong-ngomong!”	√				√				√						- ‘Bedhes’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha kalebet namaning kewan. - Kangge ngandharaken raos duka amargi Ker boten ngertos menawi Ar dkk numpang.
11.	M duka saha siap-siap badhe gelut kaliyan kernet trek.	M: “Aku wis ngomong mbek supire.				√		√			√						- <u>Ngajak geger</u> w <u>koen?</u> j

		Ngajak geger koen?"																- Tbg sipat: geger - Ngandharaken raos duka amargi M boten trima kaliyan Ker.
12.	Y paring semangat dhateng M ingkang badhe gelut.	Y: "Godhog, Jo!"	√				√										√	- 'Godhog' kalebet tembung lingga amargi dereng angsal wuwuhan. - Ngandharaken raketing sesambetan. Y ndukung kancanipun ingkang badhe gelut.
13.	Al ugi paring semangat dhateng M ingkang badhe gelut	Al: "Antemi wae, Jo!"		√					√								√	- Kalebet tembung andhahan wuwuhan: antem+i - Antem: tembung kriya. - Ngandharaken raketing sesambetan. Y ndukung kancanipun ingkang badhe gelut.
14.	Arok, Mojo, Yoji, Al, kaget nalika ngertos menawi piyambakipun jebul ing Bromo, boten ing Jogja.	Al, Ar, Y: "Setaaaaan!"	√				√				√							- 'Setan' kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha kalebet namaning dhemit. - Dipuntuturaken kangge ngandharaken raos duka Ar dkk amargi boten dugi ing tujuan.
15.	Mojo nyuwun dipunparingi pakaryan dhumateng <i>petugas</i> <i>restoran</i> .	M: "Woo, setan koen!"				√					√							- Setan: wasesa koen: lesan - M ngandharaken raos duka amargi boten angsal pakaryan.
16.	M misuh-misuh dhateng <i>petugas</i>	M: "Tuyul!"	√				√				√							- 'Tuyul' kalebet tembung lingga amargi

	restoran amargi boten dipunparingi pakaryan.																	dereng owah saking asalipun. Kalebet tembung aran amargi ‘tuyul’ menika namaning dhemit. - M ngandharaken raos duka amargi boten angsal pakaryan.
17.	M misuh-misuh dhateng <i>petugas restoran</i> amargi boten dipunparingi pakaryan.	M: “Medi!”	√				√				√							- ‘Medi’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun. Kalebet tembung aran amargi ‘medi’ menika namaning dhemit. - M ngandharaken raos duka amargi boten angsal pakaryan.
18.	Arok, Mojo, Yoji, saha Al saweg lelenggahan sinambi guneman ing caket <i>api unggun</i> .	Ar: “Wedhus!”	√				√									√		- ‘Wedhus’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha kalebet namaning kewan. - Dipunandharaken kangge sarana raketing sesambetan.
19.	Yoji kuciwa amargi Ar boten purun mendhetaken <i>nasi kotak</i> .	Y: “Ndhasmu sempal!”				√							√					- Ndhasmu: jejer Sempal: wasesa - Ngandharaken kuciwanipun Y amargi arok boten purun mendhetaken tetedhan.
20.	Cak sate nantang gelut kaliyan Arok lan kanca-kanca.	Ar: “Ancuk, clurit!”	√				√								√			- ‘Ancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten

																		saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’.
																		- Ar gumun amargi cak sate medalaken clurit.
21.	Al, Mojo, Yoji badhe leren saha sare amargi sampun ndalu.	Ar: “Lhoh, cuk , heh ayo! Nginep terus!”	√				√										√	- ‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
22.	Yoji ngaros mules saha badhe bebucal amargi nedha sate.	Y: “Gak ana jedhing maneh. Aduh, ancuk! ”	√				√					√						- ‘Ancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘ora’.
																		- Kangge ngandharaken raos kuciwa amargi sampun badhe bebucal ananging boten wonten WC.
23.	Mojo wungu amargi dipunkekep dening Arok ingkang wungunipun kaget dening swara ngentut.	M: “ Setaaan! ”	√				√					√						- ‘setan’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha kalebet namaning dhemit.
																		- Kangge ngandharaken raos jengkel amargi dipunkekep M dados wungu.
24.	Arok paring	Ar: “Hah?”	√				√										√	- ‘cuk’ kalebet tembung

	pitutur dhumateng Yoji supados nahan pepenginan bebucalipun.	Cuk , aja mudun neng kene.rugi.”																lingga ingkang wantah/tugel. Kalebet tembung aran amargi boten saged dipun sambung kaliyan ‘ora’. - Dipunginakaken kangge ngandharaken raketing sesambetan, biyasanipun kangge tembung <i>sapaan</i> .
25.	Salebeting bis ingkang tumuju ing Semarang. Y boten remen kaliyan idenipun M.	Y: “ Cangkemu suwek! Masa silitku dileboke jendela.				√						√						- Cangkemu: jejer - suwek: wasesa - Y jengkel amargi sampun kebet bebucal ananging susah.
26.	Salebeting bis ingkang tumuju ing Semarang. Y boten remen kaliyan idenipun M.	Y: Lakyo disrempet mobil entek, cuk! ”	√				√									√		‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
27.	Y dipunpeksa bebucal ing jendela dening Ar saha M.	Y: “ Cuk , cuk, emoh aku, cuk!	√				√									√		‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
28.	Y dipunpeksa bebucal ing jendela dening	Y: “ Jancuk! ”	√				√					√						- ‘Jancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal

	Ar saha M.																	wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’. - Kangge ngandharaken raos jengkel amargi Y dipunpeksa dening kancanipun.
29.	Y dipunpeksa bebucal ing jendela dening Ar saha M.	Y: “Aku ora tau ngising di jendela, cuk! ”	√				√										√	‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
30.	Y purun bebucal ing jendela bis dipunewangi dening Ar saha M.	Y: “ Cuk , cuk, alon-alon, cuk! Sek, sek!”	√				√										√	‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
31.	Arok saha Mojo ngewangi Yoji supados bebucal ing jendela bis.	Ar: “ Dancuk! ”	√				√					√						- ‘Dancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha kalebet namaning barang. - Kangge ngandharaken raos jengkel amargi Ar boten saged-saged anggenipun mbiyantu Y.
32.	Arok saha Mojo	Ar: “Kepalak	√				√										√	‘cuk’ kalebet tembung

	ngewangi Yoji supados bebucal ing jendela bis.	u, cuk! ”																lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
33.	Priyantun ingkang mobilipun (R) sawingkingipun bis kaget amargi wonten bebucalan ingkang nemplok ing kaca mobilipun.	(R): “ Asem! Apa iki?”	√				√				√							- ‘Asem’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha kalebet namaning woh-wohan. - Kangge ngandharaken raos duka amargi kaca mobilipun wonten bebucalan.
34.	Arok jengkel amargi dipunukum dening (R).	Ar:“ Ancuk! ”	√				√					√						- ‘Ancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’. - Kangge ngandharaken raos jengkel amargi Ar dipunukum ananging Y taksih bebucal.
35.	Yoji taksih bebucal amargi padharanipun mules.	Y: “ Ancuk! ”	√				√					√						- ‘Ancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’.

																		- Y jengkel amargi padharanipun taksih mules saengga dereng mandheg bebucalipun.
36.	Maia duka amargi Andra boten purun wungu saha ngurus bab nikahanipun.	Ma: “ Monyo ng , malah tidur lagi!”	√					√			√							- ‘Monyong’ kalebet tembung lingga sipat amargi nerangaken sipatipun barang. - Kangge ngandharaken raos dukanipun Ma amargi An boten purun wungu.
37.	Arok, Mojo, saha Al duka dhumateng Yoji amargi sakit padharan ingkang ndadosaken dereng dugi Semarang.	Ar: “Nek aku <i>telat</i> ketemu Maia, iku gara-gara bokongmu !”				√	√				√							<u>Iku gara-gara bokongmu</u> P - Kangge ngandharaken dukanipun Ar dhateng Y bab bebucal ingkang ndadosaken dereng dugi kutha tujuan.
38.	Ar duka kaliyan Y amargi dereng dugi ing Semarang. Ar ajrih menawi boten kepanggih kaliyan Ma.	Ar: “ Takdon gakna njeder silitmu! ”				√	√				√							<u>Takdongakna njeder</u> P <u>silitmu</u> S - Kangge ngandharaken dukanipun Ar dhateng Y bab bebucal ingkang ndadosaken dereng dugi kutha tujuan.
39.	Al tumut boten remen kaliyan prastawa ing bis.	Al: “Mambu banget maneh, sekolahke bokongmu !”				√					√							<u>Sekolahke bokongmu</u> P - Kangge ngandharaken dukanipun Al dhateng Y ingkang damel masalah.

40.	Arok saha Mojo taksih duka dhateng Yoji.	M: “ Setan koen! ”				√					√							<ul style="list-style-type: none"> - Setan: wasesa - Koen: lesan - Kangge ngandharaken dukanipun dhateng Y bab bebucal ingkang ndadosaken dereng dugi kutha tujuan.
41.	Mojo saha Arok nggeguyu poster Yoji wonten ing tembok.	Ar: “Iku temenan dheke? Haaa, asu! ”	√				√									√		<ul style="list-style-type: none"> - ‘Asu’ kalebet tembung lingga amargi dereng angsal wuwuhan saha kalebet tembung aran amargi kalebet namaning kewan. - Kangge ngina Y amargi posteripun Y ingkang lucu.
42.	Mojo saha Arok nggeguyu poster Yoji wonten ing tembok.	Ar: “ Jancuk! ”	√				√									√		<ul style="list-style-type: none"> - ‘Jancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’ - Kangge ngina Y amargi posteripun Y ingkang lucu.
43.	Mojo saha Arok nggeguyu poster Yoji wonten ing tembok.	Ar: “ <i>Baju basket</i> , asuuuu , Yojiii!”	√				√									√		<ul style="list-style-type: none"> - ‘Asu’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha kalebet namaning kewan. - Kangge ngina Y amargi posteripun Y ingkang lucu.
44.	Yoji taksih dipungeguyu	Y: “ Taek! ”	√				√				√							<ul style="list-style-type: none"> - ‘Taek’ kalebet tembung lingga aran amargi

	dhateng Arok saha Mojo.																	dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’.
																		- Kangge ngandharaken raos duka amargi dipunina dening kancanipun.
45.	Y kuciwa amargi Al tumut nggeguyu.	Y: “Oh, koen <i>ikut-ikutan</i> , Al? yo, yo... taek! ”	√				√						√					- ‘Taek’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged karaketan ‘ora’, ananging saged dipunsambung kaliyan ‘dudu’.
																		- Kangge ngandharaken raos kuciwanipun Y amargi Al jebul tumut ngina piyambakipun.
46.	Y duka dhateng kanca-kancanipun amargi dipungeguyu.	Y: “ Takdong akna cangkemmu ora balik! ”				√					√							<u>Takdongakna</u> P1 <u>cangkemmu</u> S <u>ora balik</u> P2
																		- Kangge ngandharaken raos duka amargi dipunina dening kancanipun.
47.	Y duka dhateng kanca-kancanipun amargi dipungeguyu.	Y: “ Koene ancuk! ”				√					√							- Koene: jejer - ancuk: wasesa - Kangge ngandharaken raos duka amargi dipunina dening

																		kancanipun.
48.	Arok saha Mojo taksih nggeguyu posteripun Yoji.	Ar: “ Asu koen! Model kalender, baju basket, hahahaha, Yojiiii...”				√									√			- Asu: wasesa - koen: lesan - Kangge ngina Y amargi posteripun Y ingkang lucu.
49.	Arok, Mojo, Yoji, Al boten ngertos menawi mlebet wonten ing trek ingkang mbekta tepung.	Ar: “Haaa, dancuk , asu!”	√				√							√				- ‘Dancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha boten dipunpanggiaken wujud ingkang sinambung kaliyan ‘ora’. - Kangge ngandharaken kagetipun jebul Ar dkk mlebet ing trek ingkang mbekta tepung.
50.	Arok, Mojo, Yoji, Al boten ngertos menawi mlebet wonten ing trek ingkang mbekta tepung.	Ar: “ Asu! ”	√				√											- ‘Asu’ kalebet tembung lingga aran amawgi dereng angsal wuwuhan saha kalebet namaning kewan. - Kangge ngandharaken kagetipun Ar dkk mlebet ing trek ingkang mbekta tepung.
51.	Arok, Mojo, Yoji, Al boten ngertos menawi mlebet wonten ing trek ingkang mbekta tepung.	Ar: “Apa iki, cuk? ”	√				√									√		‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge

																		panyeluk/ <i>sapaan</i> .
52.	Arok, Mojo, Yoji, saha Al micara babagan politik salebeting trek.	Ar: “Ra sah, cuk . “	√				√									√		‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
53.	Ar ngina Y ingkang dipunraos boten wangun menawi damel <i>partai</i> .	Ar: “ Raimu wis ka curut. ”				√									√			<u>Raimu</u> S <u>wis ka curut.</u> P - Kangge ngina amargi Y dipunraos boten wangun menawi damel <i>partai</i> .
54.	Arok nerasaken pawicantenan babagan politik menika.	Ar: “Yang jelas, sodara-sodara, kami tidak pernah ingkar janji, kaya merpati. Hahahaa gombaaaal! ”	√				√								√			- ‘Gombal’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha boten dipunpanggihaken wujud ingkang sinambung kaliyan ‘ora’ - Kangge ngandharaken raos ngina babagan janji-janji partai.
55.	Al ngancem M menawi tumuju ing papan ingkang klentu.	Al: “Awas ya, takantemi nek salah! ”				√		√								√		<u>Takantemi nek salah</u> w - Kangge ngandharaken raos intim ing raketing sesambetan.
56.	M boten remen Al tumut	M: “Eh, sing dhek		√				√				√						- Kalebet tembung andhahan wuwuhan:

	ngendika amargi M dkk sampun kabotan nggotong Al.	ndhuwur <i>gak</i> usah nyocot . Wis paling penak seh komentar.”																any+cocot - Kangge ngandharaken raos jengkel amargi Al kathah komentar.
57.	Al ngentosi Yoji ingkang mendhetaken rasukan kangge piyambakipun.	Al: “Aduh, Yoji lama banget si. Wis adem, gatel. Ah, bedhes! ”	√				√					√						- ‘Bedhes’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha kalebet namaning kewan. - Kangge ngandharaken raos jengkelipun Al amargi Y dereng rawuh.
58.	Arok saha Mojo nggeguyu Al ingkang ngangge daster.	Ar: “Haaaaa, ndesa pol! ”				√										√		- Ndesa pol: jejer - Kangge ngina Al amargi ketingal lucu ngangge daster.
59.	Al boten remen dipungeguyu dening Ar saha M.	Al: “Eh, mingkem! ”	√									√						- ‘mingkem’ kalebet tembung lingga amargi dereng angsal wuwuhan. - Kangge ngandharaken raos jengkelipun Al amargi dipunina dening kanca-kancanipun
60.	Al boten remen dipungeguyu dening Ar saha M.	Al: “ Kaya koen mbois ae! ”				√										√		- Kaya koen: jejer - Mbois ae: wasesa - Kangge ngina Ar saha M amargi sampun ngina Al.
61.	Mojo wungu amargi Arok nglindur.	Ar: “ Asu! Apa sih?”	√				√					√						- ‘Asu’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha kalebet namaning kewan.

																		- Kangge ngandharaken raos jengkelipun Ar amargi dipunwungkaken M.
62.	Mojo wungu amargi Arok nglindur.	M: “Koen nggrayangi aku, cuk! ”	√				√									√		‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
63.	Arok, Mojo, Yoji, Al, saweg micara babagan masa depan, ananging Arok sare.	Al: “Ee, wes tidur, bedhes! ”	√				√					√						- ‘Bedhes’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha kalebet namanipun kewan. - Kangge ngandharaken kuciwanipun Al amargi Ar sampun sare.
64.	Arok ngelindur ing kreta.	Ar: “ Kirik koen! ”				√				√								- Kirik: wasesa - koen: lesan - Kangge ngandharaken dukanipun Ar ing ngimpi.
65.	Mojo ngejak kanca-kananipun kangge nglajengaken lelampahan dhateng Jakarta.	M: “Heh, cuk , ayo budal! Ee, ayo. Mau ke Jakarta gak? Ayo, cuk!”	√				√									√		‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .

66.	Arok, Yoji, saha Al kaget amargi mobil ingkang badhe dipuntumpangi inggih menika <i>mobil jenazah</i> .	Y: “ Cangke mmu nyepur! ”				√						√						<ul style="list-style-type: none"> - cangkemu: jerer - nyepur: wasesa - kangge ngandharaken raos jengkelipun Y amargi dipunjak numpak <i>mobil jenazah</i>.
67.	Y boten setuju menawi numpak mobil jenazah dumugi Jakarta.	Y: “ Koen gendheng, Jo? ”				√								√				<ul style="list-style-type: none"> - Koen: jejer - gendheng: wasesa - Kangge ngandharaken raos gumun amargi M wanton sanget.
68.	Arok kaget amargi Mojo mlebet mobil saha sesarean ing <i>keranda</i> .	Ar: “ Wedhus koen iku, Jo! Iki ki buat orang mati. ”				√								√				<ul style="list-style-type: none"> - Wedhus: wasesa - koen iku: jejer - Kangge ngandharaken gumunipun Ar dhateng M ingkang wanton mlebet ing <i>keranda</i>.
69.	Arok kaget amargi Mojo mlebet mobil saha sesarean ing <i>keranda</i> .	Ar: “ Sakelua rga pada gendhenge ya? ”				√									√			<ul style="list-style-type: none"> - Sakeluarga: wasesa padha gendhenge ya?: jejer - Kangge ngina M amargi boten ajrih sesarean ing <i>keranda</i>.
70.	Arok kaget amargi Mojo mlebet mobil saha sesarean ing <i>keranda</i> .	Ar: “ Edan! ”	√				√								√			<ul style="list-style-type: none"> - “Edan” kalebet tembung lingga sipat amargi dereng owah saking asalipun saha ngandharaken sipatipun barang. - Kangge ngina M ingkang wanton sesarean ing <i>keranda</i>.
71.	Arok ndawuhi Yoji supados mlebet rumiyin	Y: “ Ah, taik koen! ”				√							√					<ul style="list-style-type: none"> - Taik: wasesa - koen: lesan - Kangge ngandharaken

	dhateng <i>mobil jenazah</i> .																	kuciwaning Y sejatosipun boten purun mlebet ananging dipunpeksa Ar.
72.	Arok, Mojo, Yoji, saha Al kaget amargi lampahing mobil boten ugal-ugalan.	Y: “ Asu ,, supire ngantuk!”	√				√							√				‘asu’ kalebet tembung linggaamargi dereng angsal wuwuhan. Kalebet tembung aran amargi ‘asu’ menika namaning kewan. - Kangge ngandharaken gumunipun M dhateng supir <i>ambulance</i> amargi anggenipun nyupir boten leres.
73.	Arok, Mojo, Yoji, saha Al kaget amargi lampahing mobil boten ugal-ugalan.	Ar: “Hah? Jamput! ”	√				√					√						- ‘jamput’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun. Kalebet tembung aran amargi boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’. - Kangge ngandharaken raos jengkelipun Ar dhateng supir <i>ambulance</i> amargi nyupiripun boten leres.
74.	Al dipunjak ngamen ngginakaken lagu dangdut dening Yoji.	Al: “ Koen gendheng koen? ”				√								√				Koen: jejer 1 gendheng: wasesa koen: jejer 2 - Kangge ngandharaken gumunipun Al dhateng Y ingkang ngamen ngginakaken lagu dangdut.

75.	Ar kaget mriksani Y ngamen ngginakaken lagu dangdut.	Ar: “Lah, jembut! ”	√				√							√			‘jembut’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah. Kalebet tembung aran amargi kalebet namaning barang. - Kangge ngandharaken gumunipun Ar mriksani Y ngamen ngginakaken lagu dangdut.
76.	M tumut ngamen kaliyan Y saha Al.	Ar: “ Cuk , eh, cuk?”	√				√									√	‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
77.	Ar gadhah penggalih menawi arto ingkang dipunbekta badhe telas menawi dipunginakaken kangge tumbas <i>pembalut</i> .	Ar: “ Ndasmu ! Terus abis duite.”		√			√					√					Ndhas+mu - ndhas: tembung aran - Kangge ngandharaken jengkelipun Ar dhateng caranipun Y menggalih.
78.	Mojo sakit samparanipun saha ngindikasikaken tetanus.	Ar: “Ih, asu! ”	√				√							√			‘asu’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’. - Kangge ngandharaken

																		gumunipun Ar dhateng samparanipun M ingkang kening <i>tetanus</i> .
79.	Perawat boten purun nampi Mojo kangge dipunrawat ing <i>klinik</i> .	Ar: “Lah iku dokternya, jancuk koen! ”				√					√							Jancuk: wasesa koen: lesan - Kangge ngandharaken dukanipun Ar dhateng <i>perawat</i> ingkang sampun ngapusi.
80.	Arok, Al saha Yoji dipundorong medal <i>klinik</i> dening <i>perawat</i> .	Y: “ Jancuk! ”	√				√				√							‘jancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten dipunpanggiaken wujud ingkang sinambung kaliyan ‘ora’. - Kangge ngandharaken dukanipun Y dhateng <i>petugas klinik</i> ingkang boten purun nampi M.
81.	Arok, Al saha Yoji dipundorong medal <i>klinik</i> dening <i>perawat</i> .	Ar: “ Cuk, bangun, cuk! ”	√				√									√		‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/ <i>sapaan</i> .
82.	Arok, Al saha Yoji dipundorong medal <i>klinik</i> dening <i>perawat</i> .	Ar: “ Taek koen! Ribut ae yok!”				√					√							Taek: wasesa koen: lesan - Kangge ngandharaken dukanipun Ar dhateng <i>petugas klinik</i> ingkang boten purun nampi M.

83.	Arok, Al saha Yoji dipundorong medal <i>klinik</i> dening <i>perawat</i> .	Y: “Arok, <i>kasihan</i> Mojo. Dancuk! ”	√				√				√							‘dancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’ - Kangge ngandharaken dukanipun Ar amargi kancanipun boten dipuntampi ing <i>klinik</i> .
84.	Jebul Mojo taksih gesang.	M: “ Asu! <i>Aku belum mati.</i> ”	√				√										√	‘asu’ kalebet tembung lingga amargi dereng angsal wuwuhan saha kalebet tembung aran amargi salah satunggaling nama kewan. - Kangge ngandharaken raketing sesambetan antawisipun M kaliyan kanca-kancanipun.
85.	Y remen M taksih gesang.	Y: “ Jancuk kowe! ”			√		√										√	Jancuk: wasesa kowe:lesan - Kangge ngandharaken raketing sesambetan antawisipun Y kaliyan M.
86.	Arok, Mojo, Yoji, saha Maya bungah amargi dugi ing Jakarta.	Ar: “Jakarta, Cuk! ”	√				√										√	‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge

																		panyeluk/sapaan.
87.	Al, Mojo, Yoji duka dhateng Arok amargi Arok ngapusi.	Ar: “ Bokong mu! <i>Dari Bromo!</i> ”		√			√					√						Bokong+mu - bokong: tembung aran. - Kangge ngandharaken raketipun sesambetan antawisipun Ar kaliyan kanca-kancanipun.
88.	Al, Mojo, Yoji duka dhateng Arok amargi Arok ngapusi.	M: “ Tuyul koen <i>boengin kita, Rok? Itu bisa ditukeri makanan!</i> ”			√		√						√					Tuyul: wasesa koen: lesan - Kangge ngandharaken dukanipun M dhateng Ar amargi sampun dipunapusi.
89.	Al, Mojo, Yoji duka dhateng Arok amargi Arok ngapusi.	Y: “Kita ke Jakarta nemenin siapa? Raimu! ”		√			√				√							Rai+mu - rai: tembung aran - Kangge ngandharaken dukanipun Y dhateng Ar amargi sampun dipunapusi.
90.	Al, Mojo, Yoji duka dhateng Arok amargi Arok ngapusi.	M: “ Setan! <i>Temen kaya apa koen?</i> ”	√				√				√							‘setan’ kelebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karakteran ‘dudu’ - Kangge ngandharaken dukanipun M dhateng Ar amargi sampun dipunapusi.
91.	Arok, Mojo, Yoji, gelut kaliyan priyantun ing warung.	Ar: “ Jancuk! ”	√				√				√							‘jancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung

																		<p>kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’</p> <p>- Kangge ngandharaken dukanipun Ar dhateng priyantun ingkang sampun mendhet cincinipun.</p>
92.	Arok, Mojo, Yoji, gelut kaliyan priyantun ing warung.	Y: “ Cuk , Cuk.”	√				√										√	<p>‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge panyeluk/<i>sapaan</i>.</p>
93.	Arok, Mojo, Yoji, gelut kaliyan priyantun ing warung.	Y: “ Ancuk! ”	√				√				√							<p>‘ancuk’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng owah saking asalipun saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’</p> <p>Kangge ngandharaken dukanipun Y dhateng priyantun ingkang sampun mendhet cincinipun Ar.</p>
94.	Arok nyuwun ngapunten dhateng kanca-kananipun salebeting penjara.	M: “ <i>Tapi jangan lagi ya, cuk! Kita kan sama-sama.</i> ”	√				√										√	<p>‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan ingkang raket kangge</p>

																		panyeluk/sapaan.
95.	Tari boten remen kaliyan An ingkang dereng rawuh ing papan pengantenanipun.	T: “ Hah, dheke gendheng ya? ”				√		√				√						Dheke: S gendheng ya: P - Kangge ngandharaken jengkelipun T dhateng An amargi dereng rawuh ing papan pengantenan.
96.	Tari boten remen kaliyan An ingkang dereng rawuh ing papan pengantenanipun	T: “ Lek aku duwe lanang kaya ngana, wis takremet-remet. ”				√						√						- Lek aku: jejer - due: wasesa - lanang kaya ngana: lesan - wis takremet-remet: wasesa - Kangge ngandharaken raos jengkel amargi An dereng rawuh ing papan kangge pengantenan.
97.	Tari boten remen kaliyan An ingkang dereng rawuh ing papan pengantenanipun	T: “ Edan! ”	√					√				√						‘edan’ kalebet tembung lingga amargi dereng owah saking asalipun, kalebet tembung sipat amargi ngandharaken sipatipun barang. - Kangge ngandharaken raos jengkelipun T dhateng An amargi dereng rawuh ing papan pengantenan.
98.	Arok kepanggih kaliyan priyantun ingkang mendhet cincinipun.	Ar: “Heh, cuk , <i>balikin cincinku!</i> ”														√		‘cuk’ kalebet tembung lingga aran ingkang wantah/tugel, dereng angsal wuwuhan, dipunginakaken dening priyantun ingkang gadhah sesambetan

																		ingkang raket kangge panyeluk/sapaan.
99.	Ar duka kaliyan priyantun ingkang mendhet cincinipun saha badhe gelut.	Är: “ Kere koen! ”				√					√							Kere: wasesa koen: lesan - Kangge ngandharaken dukanipun Ar dhateng priyantun ingkang sampun mendhet cincinipun.
100 .	Pemuda (S) nggeguyu basanipun Arok lan kanca-kanca.	(S): “Heh, jangan pakai bahasa ikan! Ndesa! ”	√				√									√		‘ndesa’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’ - Kangge ngina Ar saha kanca-kancanipun ingkang saking dusun.
101 .	Yoji tumut ngandharaken pangraosipun dhateng Al kados dene Arok ngandharaken dhateng Maia.	Ar: “ Asu! ”	√				√					√						‘asu’ kalebet tembung lingga aran amargi dereng angsal wuwuhan saha boten saged sinambung kaliyan ‘ora’, ananging saged karaketan ‘dudu’ - Kangge ngandharaken jengkelipun Ar dhateng Y ingkang tumut ngandharaken raos tresnanipun.